

Pro gradu 29. 11. 1983
Kirjallisuus (kotim. linja)
Cum laude approbatur
merk. O. Pöörö

Hannele Kareinen

REGIONALISMI HEIKKI TURUSEN TUOTANNOSSA

Kirjallisuuden kotimaisen
linjan pro gradu-tutkielma
2.10.1983
Jyväskylän yliopisto

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO.....	1
1.1.	Termin <u>regionalismi</u> määrittelyä.....	1
1.1.1.	Regionalismin aatehistoriallinen tausta.....	2
1.1.2.	Kulttuuriromaanin ja regionalistisen romaanin vertailua.....	3
1.1.3.	Regionalismin edustajia Ranskassa.....	4
1.2.	Mitä provinsialismi on?.....	6
1.2.1.	Provinsialismin kehitys Amerikassa.....	7
1.2.2.	Amerikkalaisen provinsialismin edustajia.....	8
1.2.3.	Uusprovinsialismi Ruotsissa.....	9
1.3.	Maakuntakirjallisuus.....	11
1.4.	Kansalliskirjallisuus.....	12
2.	MAASEUTUKUVAUS SUOMESSA.....	13
2.1.	Maaseutukuvauksen historiaa.....	13
2.2.	Maaseutukuvaus 1970-luvulla.....	14
2.3.	Pohjoiskarjalainen maaseutukuvaus 1970-luvulla.....	16
3.	HEIKKI TURUSEN TUOTANNON TARKASTELOJA REGIONALISMIN KANNALTA.....	26
3.1.	Regionalismin kriteerit ja tehtävän määrittely.....	26
3.2.	Paikallisväritys.....	27
3.2.1.	Maantieteellinen miljöö ja luonnonolot.....	27
3.2.2.	1940-luku.....	30
3.2.2.1.	Sosiaalinen miljöö.....	30
3.2.2.2.	Talouselämä 1940-luvulla.....	34

3.2.2.3.	Siirtolaisten asuttaminen.....	40
3.2.2.4.	Sopeutuminen fyysiseen ja sosiaali- seen miljööseen.....	43
3.2.2.5.	Tapojen kuvaus.....	47
3.2.3.	Muutosten vuodet 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla.....	51
3.2.3.1.	Maataloustuotannon rajoitukset.....	51
3.2.3.2.	Muuttoliike.....	56
3.3.	Teema ja demokraattinen tendenssi.....	63
3.4.	Turusen kieli ja murre.....	69
4.	YHTEENVETO.....	76
	LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO.....	78

1. JOHDANTO

1.1. Termin regionalismi määrittelyä

Regio = seutu (voi olla maaseutu tai kaupunki, yleensä kuitenkin edellinen), provincia = maakunta. Regionalismi on siis jotain seutua kuvaavaa kirjallisuutta ja provinsialismi kuvaa jotain maakuntaa. Englanninkielisen sanakirjan mukaan regionalismi tarkoittaa aluejaon periaatetta politiikassa, desentralismia, kotiseuturakkautta, paikallispatriotismia tai paikallisvärin korostamista ja maakuntahenkisyyttä kirjallisuudessa.

Regionalismi määritellään kirjallisuudessa tietyn ryhmän tai alueen kuvaamiseksi. Siinä täsmällisesti noudatetaan jotakin tiettyä maantieteellistä aluetta; sen murre kuvataan tarkasti, samoin elintavat, tavat, folklore, mielipiteet, vaatetus ja historia. Regionalismi on peruspiirre lähes kaikessa kirjallisuudessa, koska useimmat valikoidut kohdat sisältävät tapahtumapaikan tai miljöön. Kuitenkin termi on tavallisesti sovellettu kirjoituksiin, joissa tapahtumapaikka on ajateltu itsessään kiinnostuksen kohteena.¹

Tunnetaan myös termit Regional Literature, Heimatkunst ja kotiseutukirjallisuus, joiden täytyy täyttää maantieteelliset, paikalliset, historialliset ja yhteiskunnalliset aspektit. Regionalistinen kirjallisuus on osa kansalliskirjallisuutta (kansalliskirjallisuuden käsitteestä myöhemmin). Regionalismin probleemi laajemmin käsitettynä liittyy yleiseen kulttuurintutkimuksen kenttään.

Yhtä innokkaasti kuin suomalaiset tekevät jokakesäiset folkloristiset pyhiinvaellusmatkansa Kaustisille tai muihin perinnejuhliin, niin yhtä lailla perinnekulttuuri on elpynyt Euroopassa viime vuosina niin voimakkaasti, että sen vaalijoita ei enää ole helppoa saada yhteisen nimikkeen alle. Mitä perinnekulttuuri on? Se on juurien etsintää. Se on regionalismia - sanovat toiset. Yhdelle regionalismi on radikaali haaste läntisen Euroopan järjestelmiä vastaan toiselle se on rauhanomaista perinteiden vaalintaa. Jonkun mielestä regionalis-

1. Nykysuomen sanakirja. Porvoo 1975, s. 678. (Osa L - R)

mi on aluepoliittista ajattelua, lähiödemokratiaa tai ympäristönsuojelua. Ennen kaikkea regionalismi on lähtenyt ajamaan kansallisten vähemmistöjen asiaa.¹

Henry James (1843 - 1916) sanoi Constance F. Woolsonista (1840 - 1894): "Hän tuntee tarkoin seudun luonnonolot, jokaisen kasvin ja kukan, jokaisen heikon tuoksun ja äänen, jokaisen linnun äänen ja lennon, jokaikisen metsän äännähdyksen ja taivaan sävyn ja hän tuntee tarkkaan neekeriväestön murteen."² Woolsonia pidetään yhtenä parhaimmista ja ensimmäisistä regionalisteista.

Tutkielmani perustuu seuraaviin regionalismin kriteereihin, jotka Henry James mainitsee eräässä teoksessaan.³ Regionalistisessa teoksessa on oltava paikallisväriä (local colour): luonnonolojen, maantieteellisen ja sosiaalisen miljöön kuvaus, tapojen, folkloren, talouselämän ja yhteiskuntaluokkien kuvaus. Teoksen on myös täytettävä murteen ja kielen vaatimus: "kielen, mielen ja maailman" erottamaton yhteys.⁴ Regionalistisessa teoksessa näkyy usein - ei aina - myös demokraattinen tendenssi. Jos edellä mainitut regionalismin aspektit ovat alistetut regionaaliseen teemaan samoin kuin teoksen näyttämö, henkilöt ja juoni, voidaan puhua regionalistisesta teoksesta.⁵

1.1.1. Regionalismin aatehistoriallinen tausta

Valistuksen aikana ajattelu ja runous pyrkivät universaalien totuuksien etsintään abstraktilla tasolla. Muistettava on toki esim. Montesquien ilmastoteoria. Romantiikan aikana oli historian, luonnon, ihmisen oikeiden suhteiden etsintää; naturalismin ja realismiin vaikutti suuresti Tainen miljööteoriat.

1. Beckson, Karl & Ganz, Arthur, A Reader's Guide to Literary Terms, A Dictionary. London 1961.
2. Our Literary Heritage. A Pictorial History of the Writer in America. By Van Wyck Brooks and Otto L. Bettmann. New York 1956, s. 138.
3. The American Novel, 1789 - 1939. By Carl Van Doren. New York 1940, s. 173.
4. Vilho Viksten, Runo ja tulkinta, Porvoo 1971, s. 36.
5. The American Novel, 1789 - 1939. By Carl Van Doren. New York 1940, s. 173.

Varsinkin Amerikassa alkoi kansanelämän kuvaus ja vankka realismi 1800-luvun puolivälissä. Eräs kuvaaja oli Mark Twain. Industrialistinen vallankumous aiheutti vastareaktioita: omaleimaisuuden puolustamista, taistelua hallinnon, talouselämän ja kulttuurin keskittymistä vastaan. Tämä taistelu jatkuu tänäkin päivänä, ja sitä voidaan nimittää regionalismiksi. Se kiinnittää huomion etupäässä alueelliseen eriarvoisuuteen, ei niinkään taloudelliseen reaali- baasikseen. Huomioon on otettava se, että "valistus" ja "industrialismi" sattuivat eri aikoihin esim. Englannissa, Venäjällä, Saksassa, Skandinaviassa, ja eri aikaan se sattui myös eri puolilla Suomea (vrt. Kymenlaakso ja Pohjois-Karjala).¹

1.1.2. Kulttuuriromaanin ja regionalistisen romaanin vertailua

Kulttuuriroomaani on romaani niistä, jotka lähtevät maalta (Ruotsiin, Helsinkiin, Berliiniin). Siinä kuvataan suurkaupunkien kompleksista, mutta juureton- ta elämää, jossa usein on vieraantunut elämäntapa ja -kuva. Sen sijaan provinssikirjallisuuden kuva on toisenlainen: ihminen on lähempänä omaa autenttisuuttaan ja muita ihmisiä. Vaarana nähdään nostalgia ja idylli, eritoten menneisyyden ihailu.

Tiedostamisen, kriittisyyden ja realismin tasotkin voidaan helposti erottaa: kulttuuriromaanissa on tietoinen muutoksen haku, mutta regionalistinen romaani kuvaa muutoksien vastustamisen halua. Regionalistisessa romaanissa ovat kytkenät politiikkaan usein reaktionääristä tai sitten sosiaaliagrarista politiikkaa. Jos kytkentöjä halutaan tehdä kulttuuripolitiikkaan, puhutaan usein maakunnallisesta identiteetistä contra internationalistisesta kulttuurista.

---

1. Kansojen kirjallisuus 5 - 11. Porvoo 1976 - 1978.

Kulttuuriromaaneista mainittakoon esimerkkeinä 20-30-luvuilta Mika Waltarin Helsinki-epokset (Isästä poikaan. Romaanit kolmen sukupolven Helsingistä. 3 p. Porvoo 1960). Antti Jalavan Asfalttilammas (1981) edustaisi uusinta siirtolaiskuvausta. Regionalistisesta romaanista mainittakoon Unto Seppäsen Markku ja hänen sukunsa (trilogia vuosilta 1931 - 34), joka on maakuntaa kuvaava sukuroomaani.

1.1.3. Regionalismin edustajia Ranskassa

Ranskassa regionalismi yhtyi kansalliseen ja nationalistiseen liikkeeseen. Ranskan eri maakunnat, niiden ominaispiirteet, kansanluonne ja traditiot saivat sijansa runoudessa. Ranskan tärkeimpiä regionalisteja 1800-luvulla olivat George Sand, Frédéric Mistral, Maurice Barrès ja Alphonse Daudet.

George Sand (oik. Aurore Dupont-Dudevant)

Sand syntyi vuonna 1804 ja eli lapsuutensa Berryn linnassa, oppi jossain määrin tuntemaan maalaiselämää, luontoa ja romantiikan ajan kirjallisuutta. Pariisin kautensa (kirjallisten salonkien, rakastajien) jälkeen hän palasi takaisin Berryhyn. Siellä hän opetteli ja tutkiskeli kansanelämää ja sen tapoja sekä etsiskeli uuden romaanin, talonpoikaisromaanin, muotoja - tosin linnanrouvan näkökulmasta. Muuan rakastajista, Chopin, avusti kansanlauluihin perehtymisessä. Sand näki talonpojat idyllisessä valossa samaan tapaan kuin Millet maalauksissaan. Idylliset kuvaukset Hiidenlampi (1924) ja Pikku Fadette, (1904) ovat epigoneja etenkin pohjoismaissa.¹

Frédéric Mistral

Mistral eli vuosina 1830 - 1914. Häntä pidetään provenselaisliikkeen sieluna, joka käyttää maakuntansa Provensen kieltä ja kuvaa sen kansanperinnettä, kansan

1. Kansojen kirjallisuus 8, Porvoo 1976, s. 19 - 25.

tapoja. Kirjailija uudisti kotimaassaan keskiaikaisen trubaduuriperinteen ja on saanut mm. Nobel-palkinnon vuonna 1904. Eeppinen runoelma Mireio (ransk. Mireille, 1859) kuvaa köyhän talonpojan ja rikkaan talontyttären traagista rakkautta. Nuorten on karattava saadakseen toisensa, pojan on taisteltava elämästä ja kuolemasta, mutta hän jää henkiin tytön joutuessa auringonpaah- teen uhriksi laajalla autiomaan kaltaisella alueella, joka hänen on ylitettä- vä päästäkseen sovitulle kohtaupaikalle. Välillä kuvataan erilaisia maalais- elämän muotoja: vuodenaikoja, elinkeinoja, karjanhoitotapoja ja kansankulttu- uria. Tarinoitakin kerrotaan. Mistral kirjoitti myös teoksen Calendau (1867).¹

Molempien näiden kirjailijoiden yhteisinä piirteinä voitaisiin mainita kolme päälinjaa: maalaiselämän romantisointi, maakunnan konfliktien ja tra- gedioiden kuvaus sekä kansan kulttuurin ja kielen vahva panos.

Maurice Barres

Saksalainen, Lothringenissä syntynyt kirjailija eli vuosina 1862 - 1923. Hä- nen kirjailijantaustastaan voitaisiin mainita Ranskan ja Saksan sodan pääty- minen ja ensimmäiset maailmansodan alun väliset vuosikymmenet, jotka olivat poliittisesti hyvin kiihkeää aikaa Ranskassa.

Barres oli traumaattinen Saksan vihaaja, joka hautoi revanssia Lothringe- nin, kotiseutunsa, menetyksen jälkeen. Saksalaisviha motivoi tuotannon. Barre- sin mielestä kotiseudunrakkaudesta nousee todellinen nationalismi. Hän onnis- tui parhaiten esittämään kansallismieliset ideat kirjallisessa muodossa, vaik- kakin hänen romaaneitaan on pidettävä pikemmin mielenkiintoisina oman aikansa dokumentteina kuin taiteena.

Barres oli kyllästynyt suurkaupunkien elämään ja paneutui "pienen isän- maansa" Lothringenin kansantyyppien kuvaamiseen; "pyhä isänmaa" oli Ranska. Tunnetuin teos Juurettomat (1897) kuvaa seitsemää nuorta miestä, jotka lähte- vät Lothringenistä Pariisiin ja kokevat pettymyksen. Heistä tulee juurettomia suurkaupungin massaihmiä.

1. Kansojen kirjallisuus 9. Porvoo 1978, s. 114 - 116.

2. Kansojen kirjallisuus 10. Porvoo 1978, s. 70 - 72.

Barrès oli aktiivisesti mukana politiikassa. Hänen mielestään isänmaanrakkaus edellyttää kotiseudunrakkautta. Paikallistunteesta kasvaa vahva nationalismi. Saksa tosin esitti samaan aikaan samanlaisia käsityksiä, kun Heimatkunst ja Blut und Boden -filosofia valmistivat tietä natsismille. Ajatuksensa rodun ja paikallissidonnaisuuden tunteen merkityksestä Barrès osoitti trilogiassa *Le roman de l'énergie nationale* (1897 - 1902), jonka ensimmäisestä osasta *Juurettomat* (ransk. *Les Déracinés*) tuli hänen kuuluisin teoksensa. Barrès halusi havainnollistaa alkuperän, rodun ja kotiseudun merkitystä persoonallisuuden kehitykselle. Juurettomasta ihmisestä tulee suurkaupungin steriili tuote.

1.2.1. Mitä provinsialismi on ?

Sanakirjan mukaan provinsialismi on ahdasmielisyyttä, pikkusieluisuutta; se voi olla maalainen piirre, murteellisuus tai se voi tarkoittaa nurkkapatriotismia. Kirjallisuudessa provinsialismilla tarkoitetaan maakunnalle luonteenomaista ilmaisutapaa.² Ahdasmielisyyys ja tietämättömyys ovat seurausta suojatusta elämästä, joka ei ole ollut alttiina kulttuurille tai älylliselle toiminnalle. Ympäristön vaikutus persoonallisuutta muovaavana tekijänä on siis ilmeinen. Varsinkin maalla tavat ja jokapäiväiset yksityistapahtumat ovat tarkoin määrätyt ja vaikuttavat asukkaisiin. Jos kirjailija pystyy saamaan kirjalliset virikkeensä tällaisesta tietystä alueesta ja sen tottumuksista, puhetavoista, maantieteestä, historiasta sekä kansanperinteestä, hän on provinsialistinen kirjailija.

Kullakin seudulla on omat erikoiset piirteensä ja paikallisvärinsä, joita realistisesti on kuvattava, mutta ajallisesti voi liikkua menneisyydessä. Menneisyyden vaikutus nykyisyyteen on erikoisen tärkeä alueilla, joissa palvotaan traditioita.³

1. Kansojen kirjallisuus 10. Porvoo 1978, s. 70 - 72.

2. Englantilais-suomalainen suursanakirja. Porvoo 1973, s. 776.

3. Marja-Liisa Takkinen, Provinsialistinen aines Faulknerin tuotannossa. Jyväskylä 1967.

Koska provinsialisti näkee nykyisen tilan vain yhtenä kehityksen asteena menneisyydestä tulevaisuuteen siirryttäessä, saa kuvaus syvyyttä. Syiden ja seurausten pohtiminen astuvat etualalle.

Aiemmin mainittiin, että provinsialismi on nurkkapatriotismia. Kuitenkin provinsialistis-kirjallinen aihepiiri on varsin laaja, sillä provinsialisti yleistää maakunnan problematiikan koko maailmaa koskevaksi. Universaalit, abstraktitkin, mittasuhteet ovat helppoja ymmärtää provinsialististen, konkreettisten, piirteiden kautta.

Yhteiset ulkoiset seikat luovat myös ihmistyyppejä. Varsinkin tällä vuosisadalla provinsialistit ovat alkaneet tarkastella ihmistä monimutkaisena psykologisena yksilönä, joka omaksuu yhteiskunnan ärsykkeet itsenäisesti loukkamatta kuitenkaan traditiota.¹

1.2.1. Provinsialismin kehitys Amerikassa

Siirtolaisten kokemuksista kehittyi amerikkalainen mytologia todellisine ja kuvitelluine sankareineen. Järvet, vuoret ja eläimet, joita vastaan pioneerit joutuivat taistelemaan, saivat myös mytologisen suuruuden. Amerikkalaiset näkivät oman maansa romanttisesti ja vaativat, että instituutioita ja rotuja kuvattaisiin sovinnaisesti. Koska kansan sivistys oli nuorta, se kärsi alemmuuskompleksia ja sen vuoksi oli rauhoittavaa samastaa itsensä mytologisiin hahmoihin.²

Kansallinen ylpeys ^{johdatti} kirjailijoiden huomion kotiseudun ja ympäristön välisiin suhteisiin. Halu pitää elämä tutuissa uomissa pani pelkäämään kaikkea uutta epämiellyttävänä. Vieraat vaikutteet torjuttiin. Agraarinen sivistys suosii maaseutua. Kun industrialismi alkoi levitä, sitä vastustettiin. Teoksille oli tällöin ominaista ajallinen kestävyys ja teollisen yhteiskunnan väheksyminen. Varsinkin etelässä väheksyminen kasvoi vihaksi, kun teollisuuden leviäminen aiheutti ristiriitoja maanviljelysvaltaisessa yhteiskunnassa.³

1. Marja-Liisa Takkinen, Provinsialistinen aines Faulknerin tuotannossa. Jyväskylä 1967.
2. ibid.
3. The Last of the Provincials, The American Novel, 1915-1925. By Maxwell Geismar. Boston 1949, s. 359.

Epäonnistumista alettiin tarkastella yksilön kannalta. Nopeasti kehittyvässä yhteiskunnassa yksilö ei kyennyt löytämään elämän tarkoitusta. Yhteisöistä tuli pessimistinen. Kirjailijan oli viitattava asiallisesti tradition ja modernismin suhteeseen, löydettävä ja rakennettava menneisyys uudelleen.¹

1.2.2. Amerikkalaisen provinsialismin edustajia

Constance F. Woolson (1840 - 1894) oli eräs regionalismin pioneereja Amerikassa. Henry James, ystävä, ihaili hänen tarkkaa huomiokykyään ja taitoa vangitseuden ääni.² Myös William Faulkneria pidetään eräänä suurimmista amerikkalaisista maaseudunkuvaajista. Nathaniel Hawthorne syntyi ja eli Uudessa Englannissa. Hän ryhtyi ensimmäisenä pohtimaan ympäristön ongelmia kirjallisessa valossa. Historiallinen käsittely oli hänen mielestään välttämätöntä nykyisyyden ymmärtämiselle. Herraskartanot, vankilat, symbolisoivat menneisyyttä. The Scarlet Letter oli hänen suurin saavutuksensa. Se ilmestyi vuonna 1850.

1800-luvun viime vuosikymmeninä provinsialistista kuvausta pidettiin tärkeänä novelleissa ja romaaneissa. Silloin syntyivät Henry Jamesin kuvaukset Washington Square ja Bostonians. Mark Twainin Life on the Mississippi ja The Adventures of Huckleberry Finn kertoivat elävästi Mississippistä ja sen rannikkojen elämästä. Huumori tuli esikuvaksi monille seuraajille.³

Amerikan kaunokirjallisuus on hedelmällisintä niillä kirjailijoilla, jotka tuntevat parhaiten samastuvansa paikkaan ja historialliseen menneisyyteen. Tässä suhteessa tietoisimmat kirjailijat tulivat etelästä. Koska teollisuuden kehitys oli siellä nuori ilmiö, sitä protestoitiin ankarasti käyttäen apuna etelälle tyypillisiä keinoja: retoriikkaa, legendaa ja kansantarinaa.⁴

1. Marja-Liisa Takkinen, Provinsialistinen aines Faulknerin tuotannossa. Jyväskylä 1976.
2. American authors 1600 - 1900, A Biographical Dictionary of American Literature. Ed. by Stanley J. Kunitz and Howard Haycraft. New York 1938, s. 83.
3. Marja-Liisa Takkinen, Provinsialistinen aines Faulknerin tuotannossa. Jyväskylä 1976.
4. American writing today. Ed. by Allan Angoff. New York 1957, s. 72.

1.2.3. Uusprovinsialismi Ruotsissa

Uusprovinsialismin tapahtumapaikkana on jonkin maakunnan syrjäinen kolkka. Ympäristö havainnollistetaan jollain luonteenomaisella, konkreettisella yksityiskohdalla sekä murrevoittoisella puheella. Verrattuna 30-luvun työläiskirjailijoiden maalauskuvauksiin tässä suunnassa on uutta se, ettei ympäristönkuvauksella ole realismin mukaista itsetarkoitusta, vaan sitä käytetään jonkun suuremman lähtokohtana ja symbolina.

Uusprovinsialismi alkoi Ruotsissa 1940-luvun sivuilmiönä. Suunnan klassikko Stina Aronson luonnehtii omaa Luoteis-Norrlantiaan: "Se oli köyhää maata, mutta sisällöltään iäisyttä." (Romaanista Taivaan tällä puolen, v. 1946.) Luonto on karu, harvaanasuttu, joka antaa katseelle sijaa ja tilaa. Miljööalttiina olemisen symbolina kuuluu myös kolkassa elämiseen. Kolkassa asujat ovat keskuksista erotettuja.¹

Sara Lidmanin Bära mistel (suom. Kantaa misteliä) ilmestyi vuonna 1960, ja se kuvaa 50-lukua ja kuvaa sekin ympäristöään "pohjoisessa iäisydessä", ei niinkään todellisuudessa ja ajallisessa Norrlannissa. Bära mistel -romaanissa puhutaan "syrjässä asujiin syöpyneestä häpeästä", heidän alemmuudentunteestaan etuoikeutettujen keskusten, esim. Tukholman asujaimistoon.²

Mutta kolkassakin tapahtuu jako reunaan ja keskuksiin: vaikuttajiin, torjuttuihin ja vetäytyjiin. Esim. valkoisen valon taustaa vasten piirtyy Bära mistelissä kahden torjutun mahdoton yhteys: toinen on täysihoitolanpitäjä aviottomine lapsineen, toinen hänen miehensä, homoseksuaali, joka muistuttaa valkoista misteliä, loiskasvia.

Tarkkoja paikannimiä ei mainita. Myöskään tapahtumat ei ole rajattu ajankohtaan. Melkein kaikki uusprovinsialismin teokset liikkuvat menneisyydessä

1. Stina Aronson, Taivaan tällä puolen. Helsinki 1946.

2. Sara Lidman, Kantaa misteliä. (Alk. Bära mistel). Stockholm 1960.

mutta ajanmääreet ovat epämääräisiä. Kun ajan ja paikan näköpiiri on näin epämääräinen, ei liikuta kaukana tarinan, saagan sävystä.

Sara Lidman aloitti länsipohjalaisena uusprovinsialistina ja jatkaa vuosien tauon jälkeen etsimällä jälleen juuriaan. Hän nostalgisoi ja ihannoit kotiseutunsa Västerbottenin kansaa vuonna 1977 aloittamansa romaanisarjan ensimmäisessä osassa Palvelijasi kuulee. Toisesta osasta, Vredens barn Lidman sai Pohjoismaiden neuvoston kirjallisuuspalkinnon ja hänen ansionsa eläytyjänä tunnustettiin. Romaanisarja kertoo syrjäisen Lillvattenin pitäjän elämästä 1800-luvun lopun Länsipohjassa.

Tälle provinssikirjallisuudelle voi löytää vertauskohdan siitä romantiikan ja realismin välimuodosta, joka ilmenee mm. Walter Scottin Skotlannin kuvauksissa tai Runebergin Saarijärvessä. Mutta selvin yhtymäkohta Ruotsissa on 1890-luvulta: Selma Lagerlöfin ja Gustav Frödingin Värmlanti. Tämä maakuntarunous jatkuu Albert Engströmin groteskeissa Smälannin kuvauksissa, saa sitten yhteiskunnallisesti korostuneen ja kaupunkivoittoisen vastineen kymmen- ja kaksikymmentälukujen kirjallisuudessa ja tulee naturalismiksi 30-luvun proosassa.¹

Uusprovinsialismi ei ole mitään kylärunoutta - alkoihan se Uppsalassa. Kulmakunta kiinnostaa sosiaalisena mikrokosmoksena. Uusprovinsialismi voi hakeutua takaisin sosiaaliseen todellisuuteen ja saada siitä uusia mahdollisuuksia.²

1. Lars Bäckström, Kulmakunta keskuksena. Ruotsin kirjallisuuden uusprovinsialismi. Uusi Suomi 5.11.1960.

2. Lars Bäckström, Kulmakunta keskuksena. Ruotsin kirjallisuuden uusprovinsialismi. Uusi Suomi 5.11.1960.

1.3. Maakuntakirjallisuus

Maamme-kirjan tarina Maakunnat¹ on antanut maakuntien edustajien omaksua suhtautumistavan, jolla on yleisinhimillinen pätevyytensä. Kansatiede ja sosiologia puhuvat ulkoryhmäasenteesta (= olennaista naapuriryhmien tapojen väheksyminen ja oman ryhmän ylistäminen). Näitä viiteryhmiä ovat perhe, kylä, kyläkunta, heimo, maakunta, kansakunta. Ryhmille on tunnusomaista murteellisuus, joka sitoo ryhmää.

Heimolaisuus on eräs sisäryhmää muodostava tekijä. Suomen kansa jakautuu heimokuntiin. Mikael Agricola puhuu vuonna 1548 suomalaisista, hämäläisistä, karjalaisista ym. Alunpitäen murteelle ja osittain rodullisille ominaisuuksille rakentuva heimokuntajakomme on samaa kuin maakunta. Maakunta määritellään usein luonnollisten rajojen erottamana alueena. Maakunnat ovat osa historiaa. Heimohengellä on oma osuutensa, se voi jakaa maakunnan vielä alalohkoihin.

Maakuntalauluja voidaan pitää provinsiaalisen sisäryhmäasenteen näkyvimpänä ilmauksena. Ne ylistävät omaa maakuntaa, sen luontoa, kansaa, historiaa. Niillä ilmaistaan yhteenkuuluvaisuus.

Maiseman laatukin määrää runouden lajin. Pohjanmaa muusana suosii epikkaa ja draamaa mieluummin kuin lyriikkaa (esim. "Särkelä itte"² näytelmän keskus henkilönä). Maakunnan alueellisen laajuuden ja sisäisen epäyhtenäisyyden vuoksi sen jättämä paikallisväri runouteen on ymmärrettävä regionalistisessa, seutukunnallisessa, pikimmin kuin provinsialistisessa mielessä.²

Provinsialismi ei kuulu vain historiaan, vaan se on kokenut renessanssin. Esim. Ruotsissa alkoi 1940-luvulla uusprovinsialismi, jonka teosten tapahtumapaikka on usein maakunta, jokin sen syrjäinen kolkka. Ympäristön erikoislaatua korostetaan ja tehostetaan murteen käytöllä. Tarkoituksena on yleistää, ei pelkästään kuvata realistisesti maalaiselämää. Ruotsalaisia uusprovinsialisteja ovat jo mainitut Stina Aronson ja Sara Lidman; suomalaisista voisi mainita Kalle Päätalon ja Timo K. Mukan.

1. Sakari Topelius, Maamme-kirja.

2. Aatos Ojala, Maakunta muusana. Keski-suomalainen 4.5. ja 5.5.1965.

1.4. Kansalliskirjallisuus

Kirjallisuus on Elias Lönnrotin käsialaa oleva sana, jonka hän sepitti vuonna 1831. Kirjallisuudella tarkoitettiin samaa kuin nykyisinkin monesti, nimittäin valikoimattomasti kaikkea sitä, mitä kirjan muodossa Suomessa painetaan tai mikä suomeksi julkaistaan. Termi kansalliskirjallisuus esiintyy ruotsinkielisenä vastineena nationallitteratur jo J. V. Snellmanin kirjoituksissa vuonna 1844. Snellman oli sitä mieltä, että Suomella ei ole kansalliskirjallisuutta. Hänen mielestään kansalliskirjallisuus tarkoittaisi lähinnä kaunokirjallisuutta ja nimenomaan suomenkielistä taidekirjallisuutta.¹

Kirjallisuudenhistoriamme ymmärtää kansalliskirjallisuudeksi myös J. L. Runebergin ruotsinkielisen tuotannon. Runebergin aikana ei ahtaasti ymmärrettävästä Suomen kirjallisuudesta ollut vielä eronnut suomalainen eli suomenkielinen kirjallisuus.

Kansalliskirjallisuus Snellmanin mukaan: 1) kiinnittyy kansakunnan omaan kieleen, 2) ilmaisee kansakunnalle ominaista henkistä kehitystä, 3) edistää kansallista tietoisuutta, 4) vaikuttaa esimerkillään kansakuntaan ja 5) ylläpitää kansallishenkeä, josta se on syntynyt ja on samalla sivistyksen edellytyksenä.²

Snellmanille kirjallisuus oli väline kansallishengen nostamiseksi. Tässä tarkoituksessa Snellman puhui kansalliskirjallisuuden merkityksestä. Hän halusi todistaa, että Suomi oli kansakunta siinä missä muutkin. Kansakunnalla piti olla kansalliskirjallisuus.³

1. Aarne Penttilä, Mitä tarkoitetaan tai on tarkoitettu kansalliskirjallisuudella? Valvoja 88/1968, s. 172 - 175.
2. Kai Laitinen, Sata vuotta kansalliskirjallisuutta. Aika 1970, s. 533 - 537
3. J. V. Snellman ja nykyaika, toim. Kai Huovinmaa. Helsinki 1981, s. 48.

2. MAASEUTUKUVAUS SUOMESSA

2.1. Maaseutukuvauksen historiaa

Väinö Linnan trilogia Täällä Pohjantähden alla (1959 - 1962) aloitti jälleen neljän edellisen vuosikymmenen aikana kirjallisuudessamme niukasti käytetyn aiheen, suomalaisen torpparin elämän. Linnan jälkeen hakeuduttiin yleisemminkin autonomian ajan loppukymmenien ja varsinkin vuoden 1918 aiheistoon.¹

Torppari esiintyi kaunokirjallisuudessa ensimmäisen kerran Jaakko Juteinin (1781 - 1855) kertomuksessa Nimi-Päivä eli Hyvä Elämä Hovissa (1824).

J. L. Runebergin tuotannossa esiintyy suomalais-isänmaallinen, etäinen, pieni ja köyhä salotorppa, jossa enemmän kuin torppariudesta on kyse tietyistä perisuomalaisesta tunnuskuvasta. Runebergille köyhyys on luonnonmukainen olotila - ulkoisesti niukka, mutta sisäisesti rikas.

Sakari Topeliuksen (1818 - 1898) kertomuksissa suomalaiseen maisemaan kuuluu syrjäinen torppa, pieni ja köyhä. Viitekehyksenä on tavallisesti matka: matkustaja majoittuu metsätorppaan, yöpyy, ohittaa tms. Topeliuksen torpissa ollaan tyytyväisiä.

Aleksis Kivi (1834 - 1872) vei veljeksensä metsän "juurelle jyrkän Impivaaran vuoren". Hän vakiinnutti suomalaisen proosan pääväyläksi kansankuvauksen. Aleksis Kivi painottaa maaseudunkuvauksessaan uudisraivaajien ponnistelun tuloksellisuutta ja vakaata arvomaailmaa. Yhteisöä ei köyhyyden ongelmat kosketa. Maaseutu elää ilman rahahuolia tai sosiaalisia ongelmia.²

Kivestä aina toisen maailmansodan jälkeisiin vuosiin suomalaisen romaani miljöön on pääasiallisesti ollut maaseutu. Kianto kuvaa pohjoissuomalaista rajaseutua, Haanpää samoin pohjoissuomalaista maisemaa metsäkämpineen ja tukkijätkineen; Lehtonen ja Sillanpää kuvaavat myös luonnonvaraista ja eristäytyneitä yhteisöä.

1. Liisi Huhtala, Kuu torpparin aurinko. Torppari-aihe suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 1809 - 1918. Helsinki 1981.
2. Liisi Huhtala, Kuu torpparin aurinko. Torppari-aihe suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 1809 - 1918. Helsinki 1981.

1960-luvulla kuulutettiin Jyväskylän kesäpäivillä suomalaisen romaanin aiheistoksi urbaania kaupunkimiljöötä ja sivistyneistöä. Tällöin oltiin taipuvaisia pitämään maaseutua aikansa eläneenä ympäristönä. Mutta 70-luvun alussa keskustelun teemat kääntyivät ympäri. 1971 julistettiin Mikkelissä maaseutukuvauksen merkitystä. Toisaalta nähtiin, että yhteiskuntamme nykytila koskettaa sekä maaseutua että kaupunkia.

2.2. Maaseutukuvaus 1970-luvulla

Urbanisoituminen, teollistumisprosessi ja maastamuutto kiinnittivät kirjailijoiden huomion maatalouspoliittisiin ratkaisuihin, ja halu kirjoittaa asioista oli ilmeinen. Peltojen paketointi, muutto kaupunkiin ja siirtolaisuus aiheuttivat henkisen inflaation: menneiden vuosien ja aikaisempien sukupolvien ponnistuksilta ja uhrauksilta tuntui riistetyksi kaikki arvo. Eino Säisä kertoo, että keskustelu maaliskuun 1970 vaalien jälkeen kyläläisten kanssa sai hänet tajuamaan oman kotikylänsä kehityksen sodasta alkaen. Eikä kehitys kirjailijan mielestä ollut välttämättä myönteinen. Tätä muutosta Säisä tahtoi teoksillaan kuvata.¹

Eino Säisä syntyi maanviljelijän poikana Iisalmen maalaiskunnassa vuonna 1935, valmistui kansakoulunopettajaksi 1958 ja on ollut vapaa kirjailija vuodesta 1965 lähtien. Valtion kirjallisuuspalkinnot hän on saanut romaaneista *Yöstä tullut* (1964) ja *Kylä herää* (1971). Nykyään Säisä asuu Iisalmissa. Hänen juurensa ovat tukevasti Ylä-Savossa; Kurenpolven kylän tapahtumat keräytyvät hänen teoksissaan. Säisä kuvaa ennen kaikkea kehitystä, joka johti yhteiskunnalliseen murrokseen. Hän kuvaa myös murroksen seurauksia yksilön kannalta. Säisän maaseutua kuvaava romaanisarja *Kukkivat roudan maat*

1. Mauri Sariola, Uusi Suomi 17.12.1972.

käsittää kuusi osaa: Kylä herää (1971), Kylä elää (1972), Isät ja pojat (1974) Hyvästi nuoruus (1976), Kurkien tanssi (1979) ja Minun maa (1980). Sarja kertoo pohjoissavolaisen kyläyhteisön vaiheista vuosina 1944 - 1970. Teossarja on edustava kuva Suomen maaseudun poliittisesta kehityksestä sotien jälkeen: SKDL:n ja maalaisliiton välisestä taistelusta, joka päättyi SKDL:n tappioon. Asutustoiminnan ja maalaisliiton nousun mukana syntyi pienviljelys-Suomi - ja tätä muutosta niin Säisä kuin muutkin regionalistit kuvaavat.

Pitkän ajanjakson kuvaajana tunnetaan Kalle Päätalo (s. 1919). Hänen Kainuuta kuvaavat sarjansa kertovat pohjoisista maanviljelijöistä ja metsätyöläisistä aina 20-luvulta alkaen. Päätaloa pidetään luotettavana kirjailijana: hän kuvaa selkeästi, käyttää perinteisiä keinoja ja toistaa itseään. Hän ei kokeile eikä ota kantaa maailmanlaajuisiin ongelmiin, koska ei halua kuvata sellaista, mistä ei ole omakohtaista kokemusta. Teoksista on löydettävissä omaelämäkerrallisia aineksia pieneläjien maailmasta: mökinpojan lapsuus Taivalkoskella, metsätyöt, sotakokemukset, rakennusmestarivuodet ja sydän-sairaus. Päätalon perinteinen tyyli miellyttää yleisöä; teokset ovat stereotyyppisiä. Mieshahmot ovat toistensa toisintoja, nais- ja rakkauskuvat ovat kaavamaisia ja kaikki selitetään tarkoin. Yhteiskunnallisessa ajattelussaan Päätalo on idealisti, joka yrittää eheyttää - hänen romaaninsa luovat lukijalle uskoa. Maakunnallinen ohjelma Päätalolla on varsin puolueellista: köyhyys on arvostettava ominaisuus, rikkaus on vierasta ja kyseenalaista. Ihmiset ovat joko hyviä tai pahoja; pohjoinen maaseutu on myönteinen käsite, eteläinen kaupunki kielteinen ja lopuksi - sodan kokeneet ovat arvostettavia, kokemattomat vähemmän arvostettavia.¹ Henry Jamesin regionalismin kriteeriksi mainitsema demokraattinen tendenssi ei ainakaan Päätalolla toteudu.

1. Liisi Huhtala, Kalle Päätalon Koillismaa-sarjan tarkastelua, Turun Yliopiston kotimaisen kirjallisuuden laitos. Eripainossarja nro 6/1972.

2.3. Pohjoiskarjalainen maaseutukuvaus 1970-luvulla

1970-luvulla maaseutuproosan keskuksena oli usein Pohjois-Karjala, kehitys-alue, jota maaltamuutto ankarasti koetteli. Pohjoiskarjalaisista kirjailijoista mainittakoon Seppo Lappalainen, Jouko Puhakka ja Heikki Turunen, sekä Matti Pulkinen, Eeva Tikka, Ville Kuronen ja Simo Hämäläinen.

"Matti Pulkinen on esikoisromaanillaan *Ja pesäpuu itki* tämän vuoden ehkä mielenkiintoisin tekijä. Romaani on kirjallisuutemme syksyyn kääntyvän uusprovinsialisimmme viimeisimpiä värikkäitä kukkia." Näin kirjoitti apulaisprofessori Hannes Sihvo vuonna 1977.¹ Matti Pulkinen syntyi vuonna 1944 Nurmeksessa, kirjoitti ylioppilaaksi Joensuussa ja on toiminut mm. mielisairaanhoidtajana Suomessa, Länsi-Berliinissä ja Sveitsissä. Pulkkiselta on ilmestynyt romaanit *Ja pesäpuu itki* (1977) ja *Elämän herrat* (1980). J. H. Erkön palkinnon Pulkinen sai vuoden 1977 parhaasta esikoisteoksesta, Kiitos kirjasta -mitalin 1978, Kalevi Jäntin palkinnon 1978, Gummeruksen Kaarlen päivän palkinnon 1978, Vuoden 1977 paras kotimainen romaani -palkinnon Kirjastolehden kriitikkoäänestyksessä.

Ja pesäpuu itki -romaanin miljöö ulottuu pohjoiskarjalaisesta Koppelon kylästä kaupungin terapialaitokseen. Romaanin aikataso on Pulkkisella avara: eletään aikaa vuosisadan alusta sotiin ja 70-lukuun. Romaanin juuret ovat maaseudulla, mutta näkökulma vahvasti teknistyvässä yhteiskunnassa. Yhteiskunnan murros autioittaa kylän, mutta Pulkinen ei kuvaa sen vaikutusta psyykeen, vaan hänen mukaansa ongelmat ovat syvemmällä, elämän vieraudessa. Pohjoiskarjalaiset kyläyhteisön ihmiset joutuvat vähän yli puolen vuosisadan mittaan kaupunkiin ja sairaaloihin. Henkilökuvauksessa näkyy erityisesti Turusen ja Pulkkinen ero. Turusen myyttihenkilöt kulkevat vapaina arki-ihmisten joukossa (Kivenpyörittäjä), kun Pulkkinen mielestä heidän kaltaisensa joutuvalaitoksiin. Pulkkinen romaanin sosiaalinen miljööhän on maaseudun osalta

1. Hannes Sihvo, artikkeli sanomalehti Karjalaisessa 23.10.1977.

sama kuin Heikki Turusen romaaneissa. Molemmat kertovat yhteisönsä kehityksen vaiheista: vanhan yhtenäiskulttuurin miehet palaavat sodasta sairaina, tie tulee tiettömään kylään, metsät menevät yhtiöille ja ne haaskataan, tyhjenevien kylien pihoilla näkyy ruotsalaisin rekisteritunnuksin varustettu auto.

Eeva Tikka (s. 1939 ja asuu Pyhäselässä) on pohjoiskarjalainen kirjailija, joka on sidottu enemmän pohjoiskarjalaiseen miljööseen, henkilöihin ja murteeseen kuin esim. Matti Pulkkinen. Koulutukseltaan biologina Tikka pystyy kuvaamaan luontoa: pohjoiskarjalaista korpimaisemaa - erikoisesti rajaseudulla tyypillistä - ja ihmistä luonnon osana. Hänen romaaneissaan symboliikka pohjaa luontoon: jokeen, metsään, suohon ja lintuihin. Tikan romaaneja ovat Kuin vaahteranlehtiä iholla (1973), Tunturisusi (1975), Punainen härkä (1978), Hiljainen kesä (1979), Jyrkänparras (1981) ja Annu (1983). Eeva Tikka ei niinkään kuvaa sosiaalista miljöötä tai talouselämää ja yhteiskuntaluokkia, vaan psykologisena kuvaajana hän on taitava tunnelman ja tunteiden kuvaaja. Hän kuvaa muutosprosessia maalla lähinnä henkilöidensä kautta, ei sosiaalisena prosessina.

Pohjoiskarjalaisista kirjailijoista on mainittava myös Ville Kuronen, seitsemättäkymmenettä käyvä tohmajärveläinen kirjailija, jonka romaani Ei kuu kuule, ei päivä näe aloitti sarjan 1920-luvun pohjoiskarjalaisesta maisemasta ja kertoo pääasiassa Tolvasista mutta myös muusta kyläyhteisöstä. Toinen romaani Vasaran alla (1979) kuvasi sodan jälkeistä aikaa. Sodasta palaavat raivasivat, rakensivat, yrittivät. Kolmannessa romaanissa, Kylätön tie (1981), maaseutu tyhjenee ja ammatin harjoittajien arvostus entisestäänkin heikkenee.

"Pimeään tallin ovella hän pysähtyi vanhasta tottumuksista, vaikka lämpimästi, hörhöttävän Hilan paikalla könöttikin persoonaton traktori. Kaksi vuosikymmentä Yrjö oli hoputtanut vanhetessaan hitaaksi laiskistunutta ruunaansa. Tuijottanut tuhansia kertoja sen verkkaaisesti hujahtelevaa häntää, joka auran kirahtaessa kyntäessä kiiveen kohosi aina ja pöläytti altaan muikeat pierut...Kun karja-auton korkeat laidat saranoillaan vatkaton rumisteli pihaan, oli Yrjö livahtanut tuvan taakse metsään karkuun. Pehmeäksi hervahtanut luonto ei kestänyt katsoa pitkäaikaisen työkaverin väkinäistä autoon kiskomista, ei otsajouhien alta syyttävinä pilkottavia silmiä eikä lerppuvan alahuulen ikuista höpinää: hö hö hö höööh." ¹

Kuronen ei tyydy vain kuvaamaan maaseudun elämää, vaan hän etsii myös autioitumisen syitä; pelkkä työn puuttuminen ei ole hänen mielestään ainut syy maalta muuttoon. Kaupunki houkuttelee nuoria - ja suurin syy - maalaisväkeä pilkataan, heidän työtään ei arvosteta. Kurosen romaaneissa puututaan moniin maaseudun ihmisiä koskettaviin kysymyksiin: tapoja yritetään muuttaa ("terveelliset ruokatottumukset" Puska-projektin mukaisesti) ja uusiakin on opittava. Entinen pienviljelijä Ville Kuronen tietää, mistä kertoo ja mitä kuvaa. Hänenkin ihmisensä, kuten esim. Päätalolla, uskovat huomiseen ja - itseensä.

Simo Hämäläinen on kirjoittanut kaksi romaania, joiden miljöönä on pohjoiskarjalainen (yläkarjalainen) maaseutu: Kätkäläinen (1978) ja Kättenpäällepanijat (1982).

Seppo Kalevi Lappalainen

Kirjailija Seppo Lappalainen syntyi 15.10.1936 Polvijärvellä ja asuu siellä Kinahmon kylässä. Vanhemmat olivat maanviljelijä Benjam Lappalainen ja Elma Koistinen. Avioliittoon Seppo Lappalainen vihittiin 1960 Aili Tanskasen kanssa. Kirjailija Lappalainen on käynyt kansakoulun ja Joutsenon opiston. Joensuulaisen kirjailijayhdistyksen Ukrin sihteerinä hän toimi 1962, puheenjohtajana 1969-1970. Maakunnallisten kirjailijayhdistysten ja Suomen kirjailijaliiton neuvottelukunnan jäsenenä hän oli 1969, valtion kirjallisuustoimikunnan jäsenenä 1971 - 1973.

1. Ville Kuronen, Kylätön tie, Rauma 1980, s. 18.

Lappalainen tunnetaan nimenomaan romaaneistaan, mutta hän avustaa myös useita lehtiä kirjallisuus- ja maaseutuaiheisin artikkelein.

Teoksia:

Polvijärveläisiä, 1962

Asekätkijät, 1964, R

Kapinantekijät, 1965, R

Paratiisileikki, 1967, R

Tonkkakuninkaat, 1969, R

Miljoonamiesten suku, 1971, R

Suomessa olen minä syntynyt, 1972, R

Maaailmanrannan rellut, 1974, R

Ugrien matalia kurkkuääniä, 1977, L

Muuan rakkaustarina, 1980, R

Näytelmät:

Kummikuntavierailu, 1975

Ihmetohtori, 1974

Määttälän emännän lähtö, 1974

Kehitysaluemarkka, 1974

Lintumies, 1978

Tukkilaiskisas, 1978 ¹

Seppo Lappalainen kuvaa Pohjois-Karjalan sotienjälkeistä jälleenrakennuskautta ja kulttuurimurrosta. Häntä askarruttaa myös maaseudun ja etenkin Pohjois-Karjalan räjähdysmäinen tyhjeneminen 1960-70-luvuilla. Eräässä pohjoiskarjalaisessa kylässä autioitui toistakymmentä taloa vuosien 1970-77 välillä.²

1. Seppo Lappalainen, Ihmisen ääni, Porvoo 1978, s. 4.

2. Pirkkoliisa Ahponen ja Marja Järvelä, Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen, Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. Juva 1983, s. 35 - 36.

Lappalaisen kahdessa ensimmäisessä romaanissa on historialliset aiheet. Ase-
kätkiäjät (1964) kuvaa pienviljelyskylää sodan jälkeen. Kapinantekijät (1965)
taas kertoo Mäntsälän kapinasta ja tämän liikehdinnän vaikutuksesta eri ih-
misiin. Kerronnan huumori pehmentää kovia asioita, ja kansankuvaus on kielel-
tään vakuuttavaa. Kolmannessa romaanissaan, Paratiisileikki (1967), Lappalai-
nen siirtyy nykyaikaan ja yhteen henkilöön. Päähenkilönä on taidevalokuvaaja
Viljo Luoto, joka pakenee kaupunkia ja rutiinivaihtelua luontoon, kalastaja
Anderssonin luo. Teoksen keskeiskysymykseksi nousee: mikä elämässä on tär-
keää? Eläkö täydesti tässä ja nyt, luonnon armoilla, ihmisen pienuuden tun-
mustaen, vai kerätäkö omaisuutta ja varmistaa tulevaisuus. Samaa teemaa Lap-
palainen käyttää myös uusimmassa, vuonna 1980 ilmestyneessä teoksessaan Muuan
rakkaustarina. Sekin on romaani paluusta maalle, yksinkertaiseen elämänmuo-
toon, pakoon konekulttuuria. ¹

Tonkkakuninkaissa (1969) Seppo Lappalainen palaa maalle ja alkaa tutkia
maatalouden ajankohtaisongelmia. Teoksessa on kaksi laajaa novellia, joista
ensimmäisessä (Tonkkakuninkaissa) painottuu yhteiskunnallinen, toisessa (Maa-
laimiehen iltapäivässä) psykologinen analyysi. Romaanisarja Miljoonamiesten
suku (1971), Suomessa olen minä syntynyt (1972) ja Maailmanrannan rellut
(1974) kuvaa pohjoiskarjalaista kylää 30-luvulta näihin päiviin. Painopiste
on tietyn alueen kohtaloissa sotien, jälleenrakennuskauden ja kulttuurimur-
roksen aikana. Sarjan viimeisessä osassa muutetaan etelään ja yritetään asua
espoolaislähiössä. ²

Menneisyyden taustaa vasten Lappalainen pohtii urbanisaatiota, sen vai-
kutusta juuriltaan repäistyyn ihmiseen ja toisaalta autioituvaan maaseutuun.
Lappalainen pohtii maatalouden kannattavuutta, nopean teknistymisen seurauk-
sia ja luonnosta vieraantumista. Vastakohtana näkyy luonnonläheinen elämän-
tapa, käsityö. Vaikeuksistaan huolimatta viljelijät jaksavat uskoa elinkei-
noonsa, suunnitella ja yrittää, jopa ennustaa, että paluu maalle tulee ole-
maan koneistumisen yleinen reaktio. Siirtolaisuutta Lappalainen ei suosittel-

1. Kirjailijakuvia, Liisa Enwald: Seppo Lappalainen. SMKK ry 1982, s.55 - 5
2. Kirjailijakuvia, Liisa Enwald: Seppo Lappalainen. SMKK ry 1982, s.55 - 5

vain luja yhteishenki ja yritteliäisyys voi pelastaa maaseudun väestön.

Suomessa olen minä syntynyt -teoksessa herää jälleenrakennuskauden optimismi. Naapurisopu pitää nyt kylän yhdessä. Lappalainen kuvaa myös karjalaisuuden osuvasti. Naiskuvaus ei ole yhtä värikästä. Pientilan emännän asema "palkattomana työjuhtana" tulee esiin, samoin vanhan kulttuurin patriarkaalisuus: "isännäksi" yrittävää naista ei katsota suopeasti.

Romaanisarjassa kuvataan myös sukupolvien välistä ristiriitaa. Maatilan sukupolven vaihdos on iso ongelma. Vanhojen isäntien on vaikea sopeutua kirja viisaiden poikiensa suunnitelmiin.

Jouko Puhakka

"Jokainen joka saa syntyä Suomessa, saa olla siitä iloinen. Olen tullut vuosien mittaan yhä vakuuttuneemmaksi tästä lottovoitosta. Olosuhteet eivät niinkään merkitse, oltakoon sitten kalamajassa tai palatsissa. Jokaisen pitäisi tehdä itsestään jotain eikä ruikutella osaansa." Näin sanoo Jouko Puhakka 60-vuotis haastattelussa.¹

Jouko Puhakka syntyi Kontiolahden kirkolla pienviljelijäperheeseen. Maalla syntyminen aiheutti sen, että Puhakka ei katso kuuluvansa mihinkään yhteiskuntaluokkaan. Kansakoulun Puhakka kävi Kontiolahdessa, oppikoulun Joensuussa. Puhakan mielestä hänellä ei nuoruutta ole ollutkaan. Hän osallistui sotiin, talvisotaan vapaaehtoisena, jossa sodassa haavoittui kaulaan. Vaikea puhevika on talvisodan muistoja. Puhakka avioitui 1945 Aune Korhosen kanssa ja perheessä on kolme lasta. Joensuulaisen kirjailijaseuran Ukrain puheenjohtajana Puhakka oli vuosina 1961 - 1962. Valtion näytelmäkirjailijapalkinnon hän on saanut vuonna 1969 näytelmällään Hyvästi Mansikki sekä 1971 näytelmällä Pois alta akkavalta. Pro Finlandia -mitali Puhakalle myönnettiin 1974.

1. Jouko Puhakan haastattelu, Karjalan Maa 14.5.1982.

2. Miten teokseni ovat syntyneet, kirjailija Jouko Puhakan haastattelun referaatti. Nauhoittanut Kauko Vaari helmikuussa 1972.

Teoksia:

Kalatulet, 1958, N

Kaiskunkallio kestää, 1959, Nuortenkirja

Vaskentakoja, 1961, R

Kaupunkiin, 1963, R

Poika ilman paitaa, 1963, Nuortenkirja

Jyrkänpuron lohitarhurit, 1964, --

Huippumaileri, 1965, --

Sodan satuttamat, 1967, N

Järveltä ikuisuuteen, 1968, L

Hyvästi Mansikki, 1969, D

Pois alta akkavalta, 1970, D

Kesämökkihöperöt, 1971, D

Takametsien evankeliumi, 1973, R

Lapsuudessaan Puhakka sai virikkeitä ympäristöstään ja hän pitääkin lapsuuttaan kirjailijauransa perustana. Ensimmäinen, merkittävä runo, on kirjoitettu kymmenvuotiaana ja se on muistoruno Höytiäiselle:

Olit ennen suuri ja voimakas
vetes vapaana aaltoilee
ja valkorintaiset joutsenet
sinun selkiäs uiskentelee

40 vuotta myöhemmin Puhakka sanoo samasta asiasta näin:

Yhä epätodemmat alkumeren unet
suistettu vesi heijastaa
kuin joutsenet kauas lähtevät

Jo kouluaikana Puhakka oli hyvä kirjoittaja ja suomen kielen lehtori nimitti häntä kirjailijaksi. Sota-aikana Puhakka kirjoitteli kaunokirjallisiin viikkolehtiin; käsikirjoituskin syntyi, mutta sitä ei julkaistu. 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa Puhakat muuttivat Joensuuhun. Joensuu-vuosina syntyi monta nuortenkirjaa ja kaksi romaania: Vaskentakojat (1961) ja Kaupunkiin (1963). Vuonna 1969 Puhakka kirjoitti kanta-aottavan näytelmänsä Hyvästi Mansikki.

Tästä näytelmästä voitaneen katsoa pohjoiskarjalaisen regionalismin alkaneen. Hyvästi Mansikki -näytelmällään Puhakka osoittaa maaltapaon seurauksia, osin syitäkin. Hän kuvaa ihmisten pettymyksiä, hätää, neuvottomuutta uudessa tilanteessa ja uhmaa. Yhteiskunnan teknistymisen ohella syitä maaltapakoon ovat Puhakalle myös sukupolvien välinen ymmärtämättömyys. Poismuuttavilla ei Puhakan mielestä ole paljon valittavana: joko alimmaksi yhteiskuntaluokaksi Etelä-Suomeen tai "neekeriksi" Ruotsiin. He joutuvat kiskoutumaan juuriltaan tuntemattomiin olosuhteisiin kieli- ja ammattitaidottomina. Puhakan mielestä kehitysalueen ihmistä ei ole otettu huomioon yhteiskuntasuunnittelussa. Vennamolaisuuden nopea leviäminen 60-luvun lopussa selittyy juuri omanarvontunnon heikkenemisestä ja syrjityksi tulemisesta. Peltojen paketointi johti myös perinteen katkeamiseen: sukuperinteet lakkasivat jatkumasta. Jouko Puhakka on yksilön kuvaaja enemmän kuin yhteisön kuvaaja. Hän lähtee yksilön kokemusten ja mielialojen pohjalta.

Ensimmäisenä Suomessa toimi Jouko Puhakka lääninkirjailijana 15.12.1970-15.6.1971 - siis vain puoli vuotta. Kirjailija pitikin kokeilua liian lyhyenä jotta siitä vielä olisi voinut saada hedelmällisiä kokemuksia. Yhteistyössä Joensuun kaupunginteatterin kanssa Puhakka oli 70-luvun alussa; Jouko Turkalte kirjailija sai monta varteenotettavaa neuvoa dialogien kirjoittamisesta.¹

Syntymäpäivähaastattelussa Puhakka vakuuttaa, että Pohjois-Karjalalla on oma kirjallinen ilmeensä: kielen ja elämänasenteen suhteen. "Kyllä pohjoiskarjalaisten kirjailijoiden tekstissä on oma tuoksunsa, kielessä piilee sen salaisuus." Hän lisää: "Muoti vallitsee kirjallisiakin ilmiöitä. 1970-luvulla oli maaseutu meillä muotia, tuli vihreä aalto. Nyt se on menossa pois eikä seuraajasta ole tietoa."²

1. Miten teokseni ovat syntyneet, kirjailija Jouko Puhakan haastattelun referaatti. Nauhoittanut Kauko Vaari helmikuussa 1972.
2. Jouko Puhakan haastattelu, Karjalan Maa 14.5.1982

Heikki Antero Turunen

Heikki Turunen (s. 9.12.1945) on kotoisin Pohjois-Karjalasta, Pielisjärveltä. Hän on pienviljelijäperheen lapsi. Käytyään kansakoulun Heikki Turunen teki kotitilallaan maatöitä. Sittemmin hän pääsi Lieksaan paikallislehteen harjoittelijaksi, ja vuosina 64 - 73 hän työskenteli Joensuussa ilmestyvän maakuntalehden, keskustapuolueen Karjalan Maan, toimittajana. Esikoisteoksensa Simpauttajan (1973) ilmestymisen jälkeen Turunen on toiminut vapaana kirjailijana.

Heikki Turunen vietti lapsuutensa ja nuoruutensa maaseudulla. Lapsena hän sekä piirsi että kirjoitti, ja kuvataiteilija hänestä piti tullakin. Kun hän ei päässyt Ateneumiin, heräsi kirjoittamisinnostus uudelleen.

Eino Säisän tapaan Heikki Turunenkin huomasi maaseudun ongelmat vasta muutettuaan kaupunkiin ja saatuaan välimatkaa. Aluksi Turunen kirjoitteli romanttisia runokokoelmia, mutta häntä pyydettiin siirtymään hänelle tutumpaan proosaan. Simpauttajaan Turunen teki sivutyönään, mutta kustantaja pitikin sitä julkaisukelpoisena. Teosta kirjoittaessaan Turunen huomasi löytäneensä oman persoonallisen tyylin. Omakohtainen juurettomuuden kokeminen ja murteen hyödyntämismahdollisuuden oivaltaminen olivat antamassa sysäystä tyylin löytymiseen.¹

Kai Laitisen Suomen kirjallisuuden historia mainitsee Heikki Turusesta: "Turunen käyttelee rohkeasti murteen maustamaa kieltä ja suosii vitaaleja arvaamattomia henkilöitä, jotka voivat saada fantastisia piirteitä. Laajan muotonsa ja tuoreen sävynsä vuoksi hänen romaaninsa muodostavat eräänlaisen agraarisen rinnakkaisilmiön leveän linjan työläiseepikoiden teoksille."²

1. Heikki Turunen, Erään kirjailijan tie. Omaelämäkerrallinen moniste 1978.
2. Kai Laitinen, Suomen kirjallisuuden historia. Keuruu 1981, s. 608.

Tuotanto:

Simpauttaja, 1973, R

Joensuun Elli, 1974, R

Romeo ja Julia, 1972, D (Joensuun kaupunginteatterille)

Kivenpyörittäjän kylä, 1976, R

Hupeli, 1978, R

Kolmen hevosen mies, 1981, R

Punahongan hehku, 1982, R

Soakkunoita susirajalta, 1982, N

3. HEIKKI TURUSEN TUOTANNON TARKASTELUA REGIONALISMIN KANNALTA

3.1. Regionalismin kriteerit ja tehtävän määrittelyä

Tutkielmani tarkoituksena on tarkastella Heikki Turusen koko tuotantoa regionalismin kannalta. Johdanto-osa selittää itse regionalismi-termiä sekä läheisiä provinsialismi- ja kansalliskirjallisuus-termejä. Toinen kappale sisältää maaseutukuvauksen historiaa Suomessa. Kolmannessa kappaleessa on pääasiallisen lähdemateriaalina Turusen tuotanto (Soakkunoita lukuunottamatta).

Koska Turusen tuotanto on laaja, en ottanut muita pohjoiskarjalaisia kirjailijoita tutkimukseeni mukaan. Tutkimuksen kohteena ovat siis Heikki Turusen Simpauttaja (1973), Joensuun Elli (1974), Kivenpyörittäjän kylä (1976), Hupeli (1978), Kolmen hevosen mies (1981) ja Punahongan hehku (1982). Trilogia Hupeli - Kolmen hevosen mies - Punahongan hehku kuvaa sodanjälkeistä jälleenrakentamisen aikaa 1940-luvun puolivälistä 1950-luvulle saakka. Simpauttaja, Joensuun Elli ja Kivenpyörittäjän kylä sijoittuvan ajassa 1970-luvulle.

Koska etenen tutkielmassani kronologisesti, on 40- ja 50-lukujen lähdemateriaalina trilogia. 1950- ja 1960-lukujen yhteiskunnalliset muutokset sekä muutosten seuraukset esiintyvät parhaiten Kivenpyörittäjän kylässä.

Tutkielmani näkökulma on kirjallisuussosiologinen: tarkastelen sodanjälkeisen Suomen yhteiskunnallisia muutoksia - sekä syitä että seurauksia - Turusen teosten kautta. Ovatko niiden kuvaukset relevantteja? Millaisen kuvan sodanjälkeisestä Suomesta maaseudulla ne antavat? Jos kuvaus täsmää historian tietojen ja yhteiskunnallisten dokumenttien kanssa, täyttyy jo yksi Henry Jamesin kriteeri regionalismista eli paikallisväritys (local colour). Tarkastelen myös Turusen kieltä Itämurteiden piirteiden avulla. Jamesin eräs kriteeri oli demokraattinen tendenssi: pystyykö kirjailija kuvaamaan objektiivisesti sekä ympäristöä, josta muutetaan, että ympäristöä, jonne muutetaan vai ovatko hänen sympatiansa selvästi jommankumman ryhmän puolella.

Jos nämä kolme aspektia ovat alistetut regionaaliseen teemaan kuten myös näyttämö, henkilöt ja juoni, voidaan Heikki Turusta pitää regionalistisena kirjailijana.

3.2. Paikallisväritys (local colour)

3.2.1. Maantieteellinen miljö ja luonnonolot

Heikki Turusen teosten miljö on Pielisjärvi, 1973 lakkautettu laaja metsä- ja suopitäjä Pohjois-Karjalassa Pielisen ja valtakunnan itärajan välissä. Nykyisin kunta kuuluu Lieksaan. Pielisjärven alueeseen kuuluu sekä Kolin vuorimaa että Pielinen saarineen ja ulappoineen. Järven itärannalla on alavat viljelysmaat ja vuoret. Kauempana idässä ovat laajat soiset, mäkien ja harjujen halkomat saloseudut lampineen, järvineen ja koskisine jokineen.

Pielisjärven kallioperä on etupäässä graniittigneissejä. Kolilta löytyy toki kvartsiittia, ja alueella on myös kaksi pientä vuolukivilouhosta ja yksi toimintansa lopettanut molybdeenikaivos. Tyypillisimpiä kuin kalliot, ovat kivenjätkäleiden muodostamat louhikot.

Pielinen käsittää huomattavan osan Pielisjärven pinta-alasta. Soita on eniten Pielisjärven alueen itäpuoliskossa, kaakkoiskulmalla jopa lähes puolet maa-alasta.

Ennen lakkauttamista 1973 Pielisjärvi oli sekä alaltaan että asukasluvultaan maamme suurimpia maalaiskuntia. Alue on harvaan asuttua saloseutua, varsinkin idässä. Asumukset ovat yksinään tai pikku kylinä vaarojen laella tai järvien rannoilla. Mäkiasutus on tyypillistä. Siirtoväen asutusalueena mainitaan erityisesti Egyptinkorpi Viekin kylän pohjoispuolella. Maanhankintalain mukaisen asutustoiminnan yhteydessä 1947 - 55 sinne muodostettiin 6 asutus aluetta, yhteensä 5 368 hehtaaria. Pielisjärven asutustaajamia olivat mm. Mähkö ja Lamminkylä Lieksan eteläpuolella sekä Surpeenvaara Lieksan pohjoispuolella.

Tieverkko on vieläkin harva, vaikka puutavaranaajotiet ovat avanneet syrjäseutujen asutukselle uusia mahdollisuuksia. Joitakin kyläkuntia oli vielä 1970-luvun alussakin autoteiden ulkopuolella ja esim. lasten koulumatkat olivat usein 10 - 30 km:n pituisia. Rautatie kulkee alueen halki, vesiteiden merkitys on vähentynyt.

Tärkeimmät elinkeinot Pielisjärvellä olivat 60-luvulla maa- ja metsätalous. Tilat olivat tosin pieniä. Viljelmien pienuuden ohella maataloutta vaikeutti myös peltojen kivisyys ja alavien hallaisuus sekä heikot tieyhteydet. Maatilataloudessa olikin pääpaino metsätalouden ohella karjataloudessa. Perheet olivat yleensä suuria ja etenkin syrjäseuduilla olivat lapsilisiä metsätulojen ja meijeritilien jälkeen suurin ansiolähde.¹ Metsätyöläisiä oli

1. Suomenmaa, Maantieteellis-yhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. Osa 6. Oravainen-Ruokolahti. Porvoo 1967, s. 166 - 173.

noin puolet Pielisjärven työväestöstä. Heillä oli yleensä pieni maatila turvana metsätöiden kausiluonteisuudesta johtuvaa työttömyyttä vastaan. Yksityiset omistivat noin puolet ja valtio lähes puolet alueen metsistä. Teollisuuttakin Pielisjärvellä oli: Enso Gutzeit Oy:n omistama kartonki- ja laatikkotehdas. Turismia harjoitettiin Kolilla.¹

"Metsäisten niemien, saarien ja lahdukoiden pirstoma pieni järvi sijaitsi lähes merellisen avaran vedenselän vieressä. Alkuun se oli ollut isomman järven lahti mutta erotettu omaksi järvekseen rinnakkaisilla radan ja maantien pengerryksillä. Kannaksella oli tiheästi asutettu kylä. Lännessä ison järven perällä nousi omituisen korkea sininen vaarajono. Vastakkaisella suunnalla järven ympärillä oli metsien peittämiä loivia vaaroja. Rannat nousivat matalasta vedestä ruohikkoisina kivikkoluhtina. Kivijärkäleiden välissä siellä täällä oli kaljuja kallionluiskia. Aivan veden äpräällä ja jokivarsilla kasvoi koivuja, haapoja ja leppiä, mutta parhaastaan puut kuivilla kangasrinteillä olivat rannanmaiden oksikkaita petäjänkarilaita, korkeita tuuheita kuusia, tattioksaaisia räkämäntyjä ja louhikoissa rehotti kataja runsaana. Pohjoisesta aukeiden takaa pilkotti muutama elinpaikka, jokunen savottalaisen mökki, suoniityn reunassa oli sotien jälkeen perustettuja uudistiloja pienin vaalein rakennuksin. Kaukaisuuden autereeseen sinistyvän vaaran rinteeltä häämötti ikivanha erämaatalo peltolaikkuineen. Muutoin oli harva asutus järven takana uponnut metsiin ja vaarojen taakse kuin kesken vellonnan jähmettyneeseen tummaan mereen."²

1. Suomenmaa, Maantieteellis-yhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. Osa 6. Oravainen-Ruokolhti. Porvoo 1967, s. 166 - 173.
2. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 5.

3.2.2. 1940-luku

3.2.2.1. Sosiaalinen miljö

"He lähestyivät keskikylää. Pytinkilän kartanot alkoivat näkyä peltojen takaa taustallaan asemanseutu rautatieläismallisine rakennuksineen. Asemarannan petäjikön takaa pilkotti merikapteeni Hämäläisen kaksikerroksinen saksalaistyylinen talo. Pirilänkankaan mäeltä näkyi jo pappila allaan Vornansalmi tyynenä ja kauniina kuin herranpäivä. Arvon määränpää, suutari Kuusaron mökki Vornanharjulla jäi kansakoulun jykevän honkametsän taakse, mutta Tahaslahden talon tummanpunainen aitanseinusta vilkkui jo etäisten lehtimetsien rakosista." ¹

Vornankankaankylä on Heikki Turusen miljöö romaaneissa Hupeli, Kolmen hevosen mies ja Punahongan hehku. Kylää voidaan pitää melko tyypillisenä yläkarjalaisena, vesistöjen halkomana ja vaarojen ympäröimänä kylänä. Vesistö toi lisää elämää kylään, kun vesibussi piti Vornankannasta yhtenä laituriapaikkanaan ja turistit löivät leimansa muuten hiljaiseen kyläkuvaan. Koulun, pappilan ja seurojentalon lisäksi kylässä toimi kolme kauppaa: yksityinen, osuuskauppa ja -Ylä-Karjalalle tyypillisenä - työväenkauppa. Kirkko sijaitsi kauempana. Yksityisen maalaiskaupan toimintaedellytykset heikkenivät sodan jälkeen, kun uusi yrittäjä ilmestyi kylään eikä resursseja vanhan kaupan uudistamiselle löytynyt. Yksikin kilpailija oli liikaa. Jälleenrakentamisen into tarttui vornankankaalaisiinkin; monta uutta rakennusta nousi keskuskylän laitamille puhumattakaan syrjäseuduista, joihin jaettiin uudistilat siirtolaisille.

Ennen sotia ja sodan aikana Turusen trilogian päähenkilöt Oinosen Viljo ja Kyllikki olivat vielä tilattomia vuokramökissä asuvia palkollisia. Sekatyömies ja piika maksoivat omalla työllään vuokransa ja työn ohella pitivät lehmää yhteislaitumella. Vuokramökki, joka sijaitsi kylän laitamilla, oli vuorattu maalaamattomilla pystyrimoilla. Mökki oli rapistunut, hatara ja talvella kylmä. Russakoita vilisi, sillä mökki oli lautarakenteinen ja laho, täytteet olivat mädäntyneet, seinäpahvit kupristuneet, uuni halkeillut.

1. Heikki Turunen, Hupeli, s. 25.

Omaisuuksia mökkiläisille oli 7 vuoden aikana kertynyt "muutamien huonekalujen, taloustavaroiden lisäksi pari lapiota, suokuokka, joku kirvesnyrhi, muutama hanko ja harava ja viikate, lantatalikko, puutarhakuokka, savottavälineet, rautapata, puolenkymmentä repaletta viholaissäkkiä".¹ Omaisuus kertoi elintasosta mutta ennen kaikkea elämän pääsisällöstä: työstä.

Maanhankintalaki 1945 mahdollisti siirtymisen uudis⁺tilalle Hupeliin, järven vastarannalle. Hupeli ja ympäristö siirtolaisineen on Turusen toinen miljö. Ensimmäinen Oinosten asumus oli saunaksi jäävä pieni lautarakennus, jossa eteisen lisäksi oli yksi huone. Varsinainen asuinrakennus valmistui parin vuoden päästä ja se käsitti yhden huoneen, tuvan, kellarin ja yläkertaan tilat parille huoneelle, jotka voitaisiin myöhemmin rakentaa. Pohjapiirros oli tavanomainen tyyppitalon pohjapiirros, jota asutustoimiston rakennusmestari muutteli rakentajien toivomusten mukaan.² Kun tupaantuliaiset pidettiin tapana vuonna 1950, kolme vuotta muuton jälkeen, oli uuteen taloon pystytty hankkimaan jo kalustosarja, johon kuului koristeellinen senkki, pöytä ruokapöytä, tiskipöytä, komuutti. Vanhat penkit oli maalattu, ikkunoille ripustettu koreanväriset verhot, matot oli teetetty naapurissa, ja seinällä riippui raanu. Paperipitsit koristivat hyllyn reunoja, pellavaliina oli pöydällä ja hedelmämaljakko täytetty karamelleilla. Puhuttiin jo välieteisestä, kylmästä eteisestä, kellarinvälisestä; eikä asukkaiden kielenkäytöt tuntenut olohuonetta tai kammaria, ne olivat tupa ja huone ja yläkerta eli vinni.³ Elin-tason kohoaminen näkyy selvästi Turusen varsin tarkasta kuvauksesta.

Kun naapuri rakensi suuren hirsihuvilan myöhemmin, sodan jälkeen, pidettiin sitä viisaana - joskin varakkaan ihmisen - vaihtoehtona.

"Ne vain olivat viisaita kun nyt vasta rakentaa, eikä ihan sottiin jälkeeseen, niinkun toiset. Ei oo sementistä ja nauloloista eikä mistään niin kapelo, teki ensimmäisistä rakennuksistaan tarpeeksi isot jotta pystyvät tänne asti vuottamaan. Se on kuka omillaan rakentaa ja rahan kansa, eikä tarvii puuta säestee. Tässä meikäläisen on -"

1. Heikki Turunen, Hupeli, s. 289

2. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 68

3. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 153

"- on pitännä tehdä minkälaisen antovat ja mistä on aina sattunu kortilla soamaan. Vaan myöpä ollaanhi vähä niinkun valtion armoloilla, ei oo perintömehtii millä juhlii niinkun Martilla."¹

Turunen kuvaa pääasiassa pieneläjiä ja heidän ympäristöään. Suurtilallisia ja heidän asuinympäristöään ei juuri kuvailla, joitakin mainintoja esiintyy. Tässä Turusen henkilöt ehkä eniten eroavat esim. Puhakan ja Lappalaisen henkilöistä, jotka usein ovat suuren talon isäntiä, sukutilan omistajia.

Varsinainen kylä muodostui muutamasta suurelajästä ja pääasiassa pienviljelijöistä sekä tilattomista, jotka asuivat vuokralla ja maksoivat asumisensa työllään. Väestö uudistiloilla Vornansalmen takana muodostui siirtolaisista, punahonkateijijasta (vrt. Reva Ryyänen) ja Oinosista.

"Muistattekos kun moskovalaislehti kirjotti viime syksynä Suomen olevan rikollisen sivistyneistön vallassa? Sanoivat olevan sen syytä kun Suomessa on vielä köyhälistöä ja saloilla eletään vielä savupirteissä. Joskus se vain tuntuu kuin kansa haluaisi itte olla takapajulla. Niin kyllähän minä tiesin että ollaan eräässä maan takapajuisimmassa pitäjässä, mutta että takapaju tulee vastaan omin jaloin."²

Maanmittausinsinööri Holmstenin ihmettelyn kohteena oli Lontta-Taavi, kiertävä kaupustelija. Tällainen kulkuri pani jo miettimään kansan henkistä tilaakin. "Hetkonen. Montas vuotta siitä olikaan Rooman palosta?"³ Vaikka Turunen tarkoituksella kuvaa kylän henkisen ilmapiirin matalaksi, keventää huumori vaikutusta.

Muita kyläläisiä, jotka kiertelivät, olivat mustalaiset, joihin suhtautuminen oli ystävällistä. Uskonnollista herätystä kävi tarjoamassa Rantosen Veikko, kirvesmies ja Jehovan todistaja. Kiertävä tinuri paikkasi kattilat ja kuohari salvasi kissat. Turunen ei ole unohtanut ketään.

1. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 222.

2. Heikki Turunen, Hupeli, s. 159.

3. Heikki Turunen, Hupeli, s. 159.

Molemmat kylät olivat tyypillisiä agraariyhteisöjä: elanto hankittiin joko maata viljelemällä, karjaa kasvattamalla tai palkollisena taloissa. Teollisuutta ei kylässä vielä 1940-luvulla ollut. Rakennustoiminta vilkastui sodan jälkeen ja toi monelle tilattomalle miehelle työtä. Vuonna 1952 perustettiin kylään tiilitehdas:

"Pytinkilän peltojen keskellä olevalle iätivievälle savikolle oli koko kesän rakennettu isoa tiilitehdasta. Ammattitaitoista tiilenpolttajaakin oli etsitty lehti-ilmoituksella ja ensimmäiset uunilliset punatiiltä oli määrä saada markkinoille jo sen syksyn aikana. Korkealaatuisella tiilellä tuntui olevan menekkiä paikkakunnan ulkopuolellakin." ¹

Kylässä sijaitseva rautatie ja asema tarvitsivat nekin muutaman henkilön työpanosta. Katalkinin veljekset sahasivat kenttäsirkelellään hirsiä rakennuksilla. Muurari kierteli rakennuksilla ja nautti arvonantoa: "Viljo kunnioitti häntä työnsä osaavana ammattimiehenä- - -." ² Metsäteollisuudella meni 40-luvulla vielä varsin hyvin ja metsätöissä käytiin kaukaisillakin salotyömailla, joissa viivytettiin viikkojakin. "Ja taas näkyyt Kutsetti ja Mehtähallitus ehtivän ajo- ja hakkuumiehiä salotyömailleen. 'Miehiä otetaan rajattomasti...

Sota toi yllätyksen myös sodasta palaavalle kauppiaille. Kassalipas oli tyhjä, ostokuponkeja oli sitäkin enemmän. "Kassatili, tavaratili, velkojatile, alennustili, varastotili, luottotili...hehe, on siinä tili poikineen. Tämäkös se on sitä amerikkalaista kirjanpittoo? Tilejä pirusti ja se yks tili aina vain tyhjee täynnä. - - - Jaahah. Nyt ei puutu enää kun tavaraa ja asiakkaita. Eijo paljosta kii." ⁴

Toimeentulo suuremmilla tiloilla oli omavaraista: maa- ja metsätalous tuottivat koneistukseen tarvittavan pääoman. Maanhankintalaki toteutuessaan pakotti pienviljelijät ja tilattomat lainanottoon ja velanmaksu seuraavaksi 30 vuodeksi oli monelle pellonraivaajalle tosiasia. "Sehän se kuulema se

1. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 335
2. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 235.
3. Heikki Turunen, Hupeli, s. 223.
4. Heikki Turunen, Hupeli, s. 100.

implaattori maksaa kuulema tämmöset pitkäaikuiset velat. Muka kolmenkymmenen vuoven päästä tämä nykyinen veleka ei oo mittää." ¹ Avustusta koneistukseen, mm. auranostoon, saatiin Veljesliitolta, raivauksesta saatiin palkkiota. Uusien tilojen elinkykyä niille erotettujen metsien pienuus haittasi tuntuvas-ti. 1940-luvulla toteutetut maanhankintalain mukaiset asutustoimet pakkolunas-tuksineen pienensivät myös entistä peltoaluetta.

Talviset metsätyöt takasivat kylän tilattomien ja pientilojen isäntien ansiot. Mutta kun metsätyöt 1950-luvulla alkoivat koneellistua, ne vaativat sittemmin aikaisempaa vähemmän mutta entistä ammattitaitoisempaa työvoimaa. Osin metsätöiden varassa eläneiden tilattomien elinmahdollisuudet kaventui-vat näin olennaisesti eivätkä pientilojenkaan isännät voineet hankkia niistä enää välttämättömiä lisätuloja. Kalastus oli seudulla vain harrastus, vaikka vesistön äärellä asuttiinkin. Elantoa se ei pystynyt tarjoamaan.

3.2.2.2. Talouselämä 1940-luvulla

Vuonna 1944 päättyneessä sodassa oli menetetty rauhansopimuksessa tarkemmin määritellyt alueet, yhteensä n. 4,3 milj. hehtaaria, ja näiden alueiden asuk-kaat, joita oli noin 480 000, olivat siirtyneet muuhun osaan maatamme. Maa-taloussiirtoväen oli päästävä hankkimaan perheilleen toimeentulo entisestä ammatistaan. Sotainvalidien, sotaleskien ja sotaorpojen kysymys oli tässä yhteydessä myös hoidettava. Lisäksi oli sodissa olleille perheellisille hen-kilöille luotava mahdollisuudet ainakin oman kodin hankkimiseen, minkä li-säksi tiloja ja tontteja oli hankittava myös asutustoimenpiteiden johdosta tiloilta pois joutuville työntekijöille sekä eräissä tapauksissa vuokramie-hille. Näiden kysymysten ratkaisemiseksi säädettiin 5.5.1945 maanhankinta-laki ² ja siihen liittyen useita muita lakeja. Jo maanhankintalainsäädäntöä

1. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 317.

2. Suomen asetuskokoelma 1944. Maanhankintalaki 396/44.

suunniteltaessa kävi selväksi, että tästä toiminnasta tulee mittasuhteiltaan niin laaja ja suurimerkityksellinen, että sen yhteydessä voitiin puhua jonkinlaisesta maareformista:

"Kyösti Haataja kirjoittaa että missään tapauksessa tämä ei ole maareformi. Maareformi tarkoittaa parannusta maanomistusoloissa. Mitä tämä parantaa? Liian pieniä tiloja on muutostettu valtion asutustoiminnassa Lex Kalliosta lähtiin ja tässä jatkuu sama suunta. Mutta koskas tässä maassa on asiantuntijoita kuunneltu? Kunhan vaan poliitikot ja maallikot siellä hälskää."¹ "Koko maalimahan tälle Suomen asutustoiminnalle jo nauraa, tämä on pian maaliman-kuulua hommaa."²

Maareformin asettaa kyseenalaiseksi Vornankannaksen kylän mielipidejohtajana toiminut suurehkon tilan talonpoikaispatriootti, Pytingin Viljami Hämäläinen. Hyväksytyjä maansaantihakemuksia tehtiin lain toimeenpanon aikana yhteensä n. 155 000 kappaletta. Hakijoita oli paljon enemmän, yli kaksisataatuhatta.

"Herrajumala onko koko Suomessa maata niin paljo...? Sehän tekisi kymmeniä miljoonia hehtaareja. Ei jumalauta, se on valilla pantava. Yli puolet hakijoista kuuluvat hylykeevän ja...sieltä huonomasta päästä...Entäs jos ne...os ne...os ne ei annakkaa meille mittää."³

Halu omaan maahan oli kova, mutta epävarmuus leimasi kuitenkin elämää. Rtu-sijalla olivat maansaannissa siirtolaiset, sitten perheelliset sotainvalidit, joilla oli kokemusta maanviljelyksestä. Maanlunastuslautakunnilla oli vaikea tehtävä edessään, kun pakkolunastus koski myös yksityisiä - tuttuja - maanomistajia. Saatu tehtävä oli kuitenkin suoritettava. Epätietoisuus maan jakamistavasta heijastui myös kyläläisiin, mahdollisiin maansaajiin:

-
1. Heikki Turunen, Hupeli, s. 153.
  2. Heikki Turunen, Hupeli, s. 154.
  3. Heikki Turunen, Hupeli, s. 234.

"Niin jotta joutaa ne ylimääräiset maat vähemmäksi rikkailta.
- Täysin väärin ajateltu, Holmsten sanoi nopeasti ja katse rauhallisena. - Meille on samantekevää kuka maat omistaa. Me vain muodostetaan tarvittava määrä erikokoisia tiloja kun on säädetty sellainen laki." ¹

Mikä oli maahengen, raivaajahengen takana? Mikä oli "kyty korpeen"? Sodasta palanneille, katkeroituneille ja nuoruutensa menettäneille talottomille miehille vasta oma maa teki elämän konkreettiseksi; se oli jotain todellista elämän perustaksi. Itsellisellä maanviljelijällä ei ollut myöskään muita käskijöitä kuin nälkä. Oli kyse perisuomalaisesta omistamisen himosta. Maa merkitsi ihmiselle ihmisarvoa, entisille rengeille ja piioille maa oli merkki siitä, että he olivat olemassa. Hakemuksen jätettyään oli Viljo selostanut, miksi hän maata halusi: "- - - hän ei vain tiennyt muuta tapaa millä heidänlaiset tavalliset koulujakäymättömät ihmiset voisivat kohentaa elämäänsä, jopa saavuttaa vaurauden." ²

"- - - just näläkee pakkoohan myö sinne lähetääänki. Täältä köyhyyvestä ja kurjuuvesta sinne leivän ääreen. Omasta, omasta pellostä veikkonen ja karjasta myö heti leipäsä ja maitosa ja voisa ja lihasa ja perunasa sun muu särvin otetaan." ³

Samanlaista maannälkään kuvataan myös Väinö Linnan Pohjantähti-trilogian kolmannessa osassa, Eino Säisän Kukkivat roudan maat - sarjassa ja Seppo Lappalaisen teosessa Suomessa olen minä syntynyt. Runebergilaisuuden kanssa Turunen on eri mieltä:

"Liian pitkällä päivällä, näläkäpalakalla ja luusopalla ne isännät istutti tään maan miehiin ja naisiin sen maauskon ja korvenraivaajahengen eikä Ruuneperi." ⁴

Kanneltava-Arvo toteaa maannälästään, että "kun leivässä on oman hien ja paskan maku niin että se on hyväälle". ⁵

1. Heikki Turunen, Hupeli, s. 167.
2. Heikki Turunen, Hupeli, s. 238.
3. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 321.
4. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 351.
5. Heikki Turunen, Hupeli, s. 171.

Uskottiin myös, että näin hyvää tilaisuutta, että valtio antaa halpakorkoista pitkäaikaista lainaa ja avustaa maansaannissa, ei toista tule. Kyläyhteisöissä esiin tuleva naapureiden kateus ilmeni epäilyinä, että "niitä pentuja tehään, jotta ne asutusherrat säälisivät ja antasivat mehtee paremmin".¹

"Egyptinkorvessakin heilui hakkuualueilla kymmenittäin etelästä tulleita lentojätkeä, metsätyömiehiä kautta läänin. Joet olivat täyttyneet tukkisumista, rannat laaneista, tievarret puutavarapinoista. Pellonraivausyhtiön keltaiset katepillarit ärisivät kannokoilla kuin pedot, risuja raivattiin talkoilla ja koottiin röykkiöihin. Uudistiloja paalutettiin, rajoja pyykitettiin, uusia teitä punnittiin niittyjen ja ruskomultasärkkien yli, vaakitusäleiden suoraviivaiset jonot helottivat valkeina tummaa kuusikonrintuusta vasten."²

Suomen taloudellinen tila alkoi kohentua. Maata jälleenrakennettiin, maata jaettiin viljelystiloihin, asuntoviljelystiloihin, kalastustiloihin ja asuntotiloihin. Työvoiman tarve lisääntyi. Yläkarjalainen miljöö muuttui raivaajien edessä:

"Jokin suunnaton hävitys näyti kulkeneen erämaan yli. Havumetsä oli kuin pedonturkki johon oli parturoitu paljaita läiskiä. Osilta aukkohakkausta oli kannot työnnetty juurineen talonkorkuisiin röykkiöihin. Ne kohosivat puskutraktoreiden työntölevyjen ja telaketjujen alla ikäänkuin velloutuneeseen liikkeeseen jähmettyneen mustan muran keskeltä rujoina saarekkeina joissa oli enemmän maata kuin puuta."³

Näin symbolisesti Turunen aloittaa Viljo Oinosen uudistilan rakentamisen. Tutustuttiin tavanomaisiin tyyppitalon piirroksiin, muuteltiin niitä toiveiden mukaisesti. Rakennukset olivat pieniä ; Oinosen Viljo, jonka perheeseen kuului vaimon lisäksi viisi alle kymmenvuotiaasta lasta, tyytyi kahden huoneen taloon. Yläkertaan jäi vielä tilaa parille huoneelle, jos myöhemmin haluaisi rakentaa. Siirtolaiset tekivät isomman, koska olihan niillä "raahoo itelläänhi, kun korvattiin kaikki mikä piti venäläisille heittee".⁴

1. Heikki Turunen, Hupeli, s. 237.
2. Heikki Turunen, Hupeli, s. 228.
3. Heikki Turunen, Hupeli, s. 227.
4. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 62.

Heikki Turunen kuvaa monipuolisesti lain saamaa vastaanottoa. Luovuttajien eli maanviljelijöiden katkeruuden takana näkyy historiallinen tausta: talonpoika on saanut ennenkin uhrautua:

"Kukapas tässä maassa on ennenkään uhrautunu muu kun talonpoika. Oli sota tai rauha niin meidän selekänahasta se on aina otettu. Maat vain pakolla pois tuottavista käsistä, maksettaan nelkytneljä hintatason mukaan millon jaksettaan. Lahjaks mennee kun rahanarvon lasku huomioidaan, vaan onkohan tuo ensimmäinen kerta kun talonpoika on lypsylehmänä." ¹

Maanluovuttajilla oli Turusen mukaan yleinen käsitys, että he olivat sodan raunioista nousseen maan sijaiskärsijöitä. Maansaajat saivat kaiken puoliksi ilmaiseksi ja heille jopa maksettiin omasta työstä. Oli vaikea hyväksyä, että laki, joka mahdollisti pakkolunastuksen, oli kolmen suuren puolueen vahvistama. Sen takana oli niin koko kansa kuin valtiokin. Poliittinen spekulointi lain tarkoituksesta käynnistyi. "- - - Tarkoitatan...eikös tässä ole vähän niinkuin sosialisoinnin vivahtus?" "No sitähan se on täyvellisesti. Maaka-pitaali polovilleen. Kannattamattomat kääpiötilat on sitten heleppo sosialisoi- soija kokonaan." ² Toisaalta sekatyömies, jonka hakemusta ei ollut hyväksytty, ilmaisi katkeruutensa liian helposta maansaannista:

"Ensin tehään ommaa työtä ja siitä maksaa valtio vielä palakan. Koskas sitä työmiehelle sanotaan jotta tosson, ota ja elä kun pellossa. Mutta kaipa se maalaisliitto on laskenu jotta se kannattaa. Ääniä ne itelleen sillä tavalla vain ostaa ja tietysti sen maksaa palakansaaja." ³

Kylän kauppias, jonka usko maalaisliiton tarkoituksperiin oli alkamut myös horjua, suhtautui hänkin varsin kyynisesti uuteen lakiin:

"Ensin ne pani meijät tappelemaan suurvaltaa vastaan, nyt ne työntäs meijät korpeen pois silimistään. Jotta ei näkys arpiset naamat eikä kuulus vaivasten valitus. Poliitiikka tässä on takana usko huviksesi. - - - Jos ne tosissaan ajattelisi rintamamiehen parasta niin eivät kävelyttäis niitä synkimpään korpeen täällä rajanpinna- sa vaan ne veisi ne etelän rinnemaille jossa on valamista peltoa ja lihavia maita." ⁴

1. Heikki Turunen, Hupeli, 152.
2. Heikki Turunen, Hupeli, s. 153.
3. Heikki Turunen, Hupeli, s. 230.
4. Heikki Turunen, Hupeli, s. 130.

Kritiikkiä laista esitti myös maanlunastuslautakunnan puheenjohtaja, joka epäili, mahtoiko uusien peltojen raivaaminen enää olla järkevää. Hänen mukaansa Euroopassa ja Ruotsissakin oli siirrytty enemmän teollisuuden kehittämiseen. Kritiikkiä esitti myös asutusneuvoja, jonka mielestä pientiloilla ei ollut toimeentuloedellytyksiä. Suurin osa entisistä maattomista rintamamiehistä sai maanjaon innon rinnalla jäädä ilman minkäänlaista käytännön neuvontaa. Ne keskimäärin 4 hehtaaria peltoa, mitkä pientiloille tulivat, eivät riittäneet ilman sivuansioita perheen toimeentuloon.

"Ja jos oletetaan että raivaatte myös sen Kettuselta otetun mutapalstan pelloksi niin se tekisi näitten peltojen kanssa reilut kymmenen hehtaaria. Se kuulkaa riittäisi taidolla viljeltynä kymmenlekin lypsylehmälle ja tämä muuttuisi asuntoviljelystilasta viljelystilaksi. - - - Hyvätuottoinen jalostuskarja korvaa aina savotan tienestit." ¹

Maanjako otettiin Turusen mielestä vastaan melko varauksellisesti. Tilojen tuottavuuden uskottiin kärsivän lohkomisesta, uusien maanomistajien ammattitaitoon ei luotettu ja kaiken takana näki moni poliittisen taistelun. Maataloutta tuettiin Suomessa pikemminkin elintapana kuin elinkeinona, kenties osaksi siksi, että maalaisliitto pystyisi pitämään äänestäjäkuntansa lukumäärän entisellään. Teollistuminenhan on kaikissa maissa johtanut maanviljelijäväestön osuuden pienentymiseen ja sitä tietä maanviljelyspuolueiden kannatuksen voimakkaaseen supistukseen. ²

Maalaisliittolaisten, isojen talojen isäntien, mielestä laissa oli kyse sosialisoinnista, kun toisaalta ilmeinen vasemmistolainen sekatyömies uskoi maalaisliiton hankkivan itselleen vakaan kannattajakunnan. Epäilijöitä oli paljon, mutta oli ainakin yksi joukko, joka oli lakiin tyytyväinen: maansaajat - sekä siirtolaiset että paikkakuntalaiset. Siirtolaiset katsoivat olevansa oikeutettuja jatkamaan jo Karjalassa, luovutetulla alueella, harjoittamaansa maanviljelyä. Paikkakunnan sotainvalidit, usein tilattomat sekatyömiehet

1. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 352.

2. Vennamolaisuus populistisena joukkoliikkeenä. Toim. Voitto Helander. Hämeenlinna 1971, s. 33.

tai rengit, ottivat maan vastaan kiitollisina, nöyrinä - mutta innostuneina. Täysin tyytyväisiksi ei Turunen kaikkia kuitenkaan kuvannut:

"Ihan vähällä ei mieli ollut suostunut hyväksymään että oma paikka mistä hän oli uneksinut jo nuorena renkipoikana ja joka oli välähdellyt eräissä rintamatilanteissakin mielessä - - - oli huono." ¹

"Se tok valtio niin tuhma oo. Parraita maitako tuo lunastelis, kelepö sankariloilleen. Lienenkö saanu siellä ainuttakkaa venäläistä mäikäroityy hengiltä. Ne vain nimeksi, kun tuli luvattuu sota-aikana." ²

Joka tapauksessa - heidän maannälkensä, "kyty korpeen", oli tyydytetty.

3.2.2.3. Siirtolaisten asuttaminen

Toisen maailmansodan seurauksena entinen Viipurin lääni luovutettiin Neuvostoliitolle, ja sen koko väestö siirtyi pakolaisina Suomeen. Lähes 500 000 karjalaista sijoitettiin eri puolille maata muun väestön joukkoon. Erityislakien nojalla heille annettiin maata viljeltäväksi sekä tukea uusien työpaikkojen luomiseen. Näin Suomi ratkaisi pakolaisongelmansa nopeasti 1940-luvulla. Kaikkiaan pakolaisia oli noin 11 % maan silloisesta väkiluvusta. ³

Maanhankintalaissa määriteltiin siirtolaisille kuuluva osuus maista. Syrjäisillä seuduilla ja muuallakin missä siihen oli tilaisuutta, oli asutustarkoituksiin pyrittävä käyttämään yhtenäisiä laajahkoja alueita ryhmäasutuksen aikaansaamiseksi ja tarkoituksenmukaisena asutuksen luomiseksi. ⁴ Heikki Turunen kuvaaman siirtolaiset (useampi perhe) saivat asumisalueensa kylän ulkopuolelta, järventakaa, ranta-alueelta, johon myös Oinosen Viljo perheineen vuonna 1949 muutti.

1. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 31.
2. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 49.
3. Heikki Kirkinen, Karjalaisen kulttuurin tulevaisuus. Kanava nro 3/1983.
4. Maanhankintalaki 1945. Suomen Asetuskokoelma nro 396/1945, § 8, 44, 91.

Maanhankintalain mukaan tilat oli muodostettava elinkelpoisiksi, niihin oli liitettävä niin paljon ja laadultaan sellaisia tiluksia, että tiloista tuli elinkelpoisia sekä maatalouden harjoittamiseen tarkoituksenmukaisia.¹ Turusen kuvaamassa maanlunastuslautakunnassa tuli erimielisyyksiä siirtokarjalaisen jäsenen kanssa uudisraivauslinjasta. Valmiin maatalousmaan pakkolunastaminen ei ollut hauskaa, ja siksi siirtolaisiakin pyrittiin ohjaamaan asu-
mattomille syrjäseuduille, jossa maat olivat enimmäkseen valtion ja yhteisöiden omistuksessa. Siirtolaisten edustaja sen sijaan oli enemmänkin valmiin maatalousmaan kannalla ja olisi halunnut, että heimoveljet saisivat maatalouskelpoista maata viljavammalta seudulta.²

Tilan elinkelpoisuudesta siirtolaiset ja toisaalta paikkakuntalaiset olivat eri mieltä. Siirtolaisten itsensä mielestä annetut tilat olivat usein kivikkoisia, kasvultaan kivuliaita ja kaukana taajamista:

"Ylen äijän hyveä moata meille annettiin, tagi ei pie moittia, vai äijän pitää roatoa ja kaprasto. Vähtie pitää ja tytytteä, muuten ei hyvä. Raivuumiehet hyö vetämättömät ja petolliset. Kannot toisten alle jätettih, ei ni sormel liikahutettu, peittoh lyötih ja mäntih ielleen. Konsa akronoumit tulou mie sanon a hubeloon mäni. Suojärven tienou tsoma katsoa, a teäl ylen tuhmat silmäanaluset."³

Toista mieltä siirtolaisten saamista maista on Hupelin raivaaja, Viljo Oinonen

"On kantoo kannon vieressä. Siitään ei metät parane ja on tosihyviä kivettämiä maita. Ja nämä vielä valittaa. Miten hyvä heillä lie sit ten ollu siellä Suojärvellä? Voi kun myö saatas semmonenhi paikka kun se Mara missä oltiin yötä. Niin nätti metänlaita ja tuuhee kuusikko lähellä."⁴

Turunen kuvaa myös siirtolaisten rakennukset komeiksi hirsitaloiksi, jotka valmistuivat sitkeällä työllä nopeasti, hyvän matkaa ennen paikkakuntalaisia. Jos siirtoväen henkilökohtaisena päämääränä ja tavoitteena oli päästä mahdollisimman pian jatkamaan omaa maanviljelijän ammattiaan uudella tilalla, onnis

1. Maanhankintalaki 1945. Suomen Asetuskokoelma nro 396/1945, § 45.
2. Heikki Turunen, Hupeli, s. 169.
3. Heikki Turunen, Hupeli, s. 232.
4. Heikki Turunen, Hupeli, s. 234.

se Turusen mielestä hyvin. Myös tavoitteeseen tutustua ja sopeutua ympäristöön päästiin vähitellen. Aloitteen tutustumiseen tekivät aina siirtolaiset itse:

"A tulkoa käymäh. Ota akkanen da soalehet mukah. Ripahkat keitämmä ja mukavia pakisemma, kuni pyhätvellet ja mierot."¹

Sopeutuminen ympäristöön ei toki ollut vaivatonta. Heitä pidettiin tunkeutujina, venäläisinä, "ryssinä"; he veivät maata oman kylän asukkailta:

"Jostain syystä häntä [Kaspoa], paikkakuntalaista pisteli vihaksi kun häneltä väkisin otetulle maalle oli tullut siirtolaisia, semmoisia jotka puhuivat puoliksi venäjää ja olivat kreikkalaiskatolisia."

Karjalaisten välitön luonnekin aiheutti epämääräistä vastenmielisyyttä jäyhässä, epävarmassa korvenraivaajassa: "Kaikkiin perkelleen ryssiin kansa sitä pittäähi..."³ Utelias, rähisevän äänekkäästi ja päällekkäyvästi esiintyvä naapuri sai vierailta vielä monta kertaa, ennen kuin hänet hyväksyttiin. Siirtolaisten ystävällisyys palkittiin, ja osittainen hyväksyminen yhteisön jäseneksi tapahtui.

Kovin suvaitsemattomaksi kirjailija kuvaa agraarista kyläyhteisöään esim. siirtelaisten kreikkalaiskatolisia tapoja kuvatessaan. Joku kastoi lapsensa äitinsä mukaan "...muka suotta vain ois koulussa silimätikkuna, ja ryssänpentuloikshan nuo kuuluu toiset haukkuvanhi siirtolaisten lapsii kun niill on erikseen nekkii uskontotunnit."⁴ Myös ortodoksien tavoille naureskeltiin kyläläisten keskuudessa: "- - - polvillaan könyyvät niissä kirkkoloissaan ja pomiloivat ja ristinmerkkijä tekkööt semmosessa helevetinmoisessa savunkitkussa."⁵ Uskonnon harjoittaminen oli vaikeaa myös pitkien välimatkojen takia. Lieksaan tai Joensuuun oli mentävä, jos halusi omassa kirkossa käydä ja heimoeljiä nähdä.

1. Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 134.
2. Turunen, Hupeli, s. 315.
3. Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 145.
4. Turunen, Punahongan hehku, s. 414.
5. Turunen, Punahongan hehku, s. 415.

Vaikka siirtolaiset sopeutuivat ja heidät hyväksyttiin kyläyhteisöön, se ei tarkoittanut sitä, että he olisivat luopuneet identiteetistään ja kulttuuriperinteestään. Omaleimainen ja rikas kulttuuriperinne antoi lohdutusta ja voimaa uusissa oloissa.

3.2.2.4. Sopeutuminen fyysiseen ja sosiaaliseen miljööseen

"Vain maan omistaminen ja sen viljeleminen voi tuoda ihmiselle onnea. Työ on elämässä etusijalla, muu on herrojen kotkotusta." ¹ Tätä mieltä oli Viljo, Kyllikin mielestä "työ korvessa on välttämätön paha". ² Tästä lähdettiin uudella asuinpaikalla, Hupelissa, 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa. Kyllikki osallistui Viljon ja lasten kanssa pellonraivaukseen. Ulkopuolista työvoimaa ei raivaustöissä käytetty. Työ suoritettiin pääasiassa käsin, vain suurimmat kivet ja kannot oli katepillari käynyt nopeasti ja huolimattomasti kiskomassa.

Fyysinen ympäristö vaikuttaa ihmiseen, vaikka tosin hän pystyy sitä myös itse muuttamaan. Identifioituminen fyysiseen ympäristöön on yhtä tärkeätä ihmisen tasapainoisen sopeutumisen näkökulmasta kuin integroituminen sosiaaliseen ympäristöön.

"Sillä seutu oli kivikkoisempaa mitä hän oli pelännyt synkimmissäkään aavisteluissaan. Niitä oli kaikkialla jotenkin levottomasti kumpuilevissa metsissä, aukeiden reunoilla, uintiin kelvottomilla liejuisilla luhtarannoilla. Erimuotoisia, korkeampia ja matalampia, muinaisen maajään tieltä pyöreitä paaseja, parhaastaan alastomia järkäleitä jäkäläkuviointeen, mutta oli myös sammaltuneita möykkyjä." ³

Siirtolaisten mielestä tällainen kivikkoinen, pieni ja syrjäinenkin tila tuntui elinkelvottomalta ja puutteelliselta, mutta Oinosen Viljolle, joka jo lapsena oli halunnut maata ja joka oli tottunut kovaan työhön, tilanne oli helpompi. Oma maa oli kaikkein tärkeintä, vaikkei se kuvitelmia vastannutkaan täydellisesti. "...jotta välttäähän tämä tietysti mulleikki, vältännin puolesta

1. Heikki Turunen, Hupeli, 224.
2. Heikki Turunen, Hupeli, s. 26.
3. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 20.

Mahtaa olla yks tulolleen missee ne tämmöset eläjät evvaitään syyvä rutjuttaa." ¹

Yhtä lailla kun Viljolla oli vaikeuksia maanraivaamisessa ja sen kesytämässä, teetti työtä vaimon, Kyllikin, kesyttäminen ja muuttaminen työtäpelkäämättömäksi raivaajaneukoksi ja työstä nauttivaksi pienviljelijän emännäksi. Turusen naiset ovat vahvoja ja aikaansaapia. Kun maataloudessa on perinteisesti naisen työ käsittänyt kodinhoitotyön lisäksi karjanhoidon, oli uudisraivaajan emännän tartuttava kaikenlaiseen työhön. Lasten osuus työpanoksessa oli myös huomattava.

"Vasaran paukuessa ylempänä mäenrinteessä nainen jokivarressa lasten kanssa taittoi vastaksia. Iltapäivällä teki perhe pystyaitaa metsässä Keihäsjoen varressa. - - - Mies ja keskenkasvuinen poika soutivat matalikon yli rantaan suuri tumma röykkiö märkiä sammalia veneen keskellä - - -. Iltasella teroitti mies heinäseipäitä taapeleiden välissä, pienempien lasten kyykkiessä leikeissään kuusenjuuressas savuisella uudismajan pihalla isompi poika kiersi maitokonee: kampea eteisenovilla ja nainen kulki ämpäreiden kanssa rannan ja tulella lämpiävän muuripadan väliä." ²

Puoltatoista kellonympyrää oli joskus työtä tehtävä. Kyllikin urakkaan kuului päivittäisen kodinhoidon lisäksi pienen perunamaan ja juurikaspellon kunnossapito. Heillä oli jo 40-luvun lopulla myös lampaita, lehmä ja hieho, sekä sika ja kanoja, joiden hoidosta Kyllikki myös vastasi. Viljon oli käytävä omien töiden lisäksi myös naapureissa vastavuoroisesti talkoissa.

Turusen kuvaama korvenraivaaja lähtee siitä, että hänen on itsensä muutettava fyysistä ympäristöään. Jostakin oli luovuttava: luonnonkaunis Hupeli joutui luovuttamaan tilaa rakennuksille ja pihapiirille, mutta antoihan se vastavuoroisesti toimeentulon perheelle. Kova työkään ei karsinut asujastaan halua tehdä ympäristöstä viihtyisän. Niinpä Kyllikilläkin oli kukkapenkkinsä, kasvimaansa ja jopa viinimarjapensaiden juurtuneet oksat olivat alulla.

1. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 48.

2. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 116 - 117.

Koska emäntä osallistui tilan töihin, oli hänellä kirjailijan kuvaamana oikeus osallistua myös päätöksiin. "Sen hallitussopimuksen purkaa ja allekirjoittaa minun puolesta vain tämä minun käsi. Niin. Valtakirjoo sinun on minulta turha vuotto. Minä halluun olla ite paikalla kun se tapahtuu." ¹ Päätöksenteko ja kotitöiden jako ei Turusen kuvaamassa perheyhteisössä tapahtunut niin patriarkaalisen normiston mukaan, kuin 40- ja 50-luvuilla maaseudulla yleensä. Miehen käskyvaltaa uskallettiin jo protestoida. Sananlasku "Mies on luotu liikkuvaksi vaimo pirtin vartijaksi" sopii kuitenkin avioliittokuvauksen kannalta erinomaisen hyvin Turusen miehiin, jotka saattoivat viipyä omilla teillään muutaman päivän. Miehen egoistiset mustasukkaisuuden puuskat eivät saaneet vaikuttaa kotielämään, vaan kodinhoito ja lasten kasvatus jatkuivat miehen harharetkistä huolimatta. Naisilta Turunen vaatii niin henkistä kuin fyysistäkin kestävyyttä. Entisyyden avioliitto perustui työkumppanuuteen, eikä sitä purettu vaikka avio-onni rakoili.

Turusen romaaneissa sopeutuminen kyläyhteisöön tuntuu käyvän helpommin kuin sopeutuminen perheeseen. Kun Tsutsuset, Marat ja Saarelat oli muutaman kerran nähty ja heidän tapoihinsa oli totuttu, heidät hyväksyttiin. Patriarkaalisen kasvatuksen saaneen miehen tuntui olevan erityisen vaikea sopeutua perheen roolien muuttumiseen. Perheessähän äidin ja isän roolit vievät päämäärään siten, että äiti on tunnejohtaja, jonka ympärille kiinteyttä ylläpitävät tunnesiteet keskittyvät ja isä tehtäväjohtaja, joka edustaa perhettä ulospäin, hankkii sille toimeentulon jne. Kirjailijan kuvaama äiti ja isä varmasti muistetaan näiden roolien mukaisina: äiti henkilöityi perheen elinkeinosta ja lapsikatraan hoitamisesta aiheutuneiden velvollisuuksien kautta, äidin päivä täyttyi kotipiirin rutiineihin rajoittuvista velvollisuuksista. Hän hoivaili ja kasvatti. Isän hahmo oli voimakkaampi, ilmeisesti senkin vuoksi, että tämä joutui kiertelemään savotoilla. Kasvattamista Turunen kuvaakin runsaasti. Varsinkin äiti oli enemmän "suulla kasvattaja" ja tyyntyttelijä,

---

1. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 401.

kun isä tarttui tarvittaessa piiskaankin. Isän sylissäpitämiset jäivät paremmin mieleen, ja herkimmillään Turunen lieneekin kuvatessaan isä-Viljon ja Heino-pojan suhdetta!'

"Minä arvelin jotta mikä ihmeen seppinen sieltä nyt läks tulla veäntämmään. Jotta senkö hiijenkattilasta tänne on toammonen elävä vetäytynnä, kiven alta vai kannon kolosta. Ois vähä niinkun immeinenhi vaan eihän se oo noin pikkunen. Ja se olihi tämmönen pieni poejan mooses, hyvin pieni. Voi kiisun kantapeä kuitenni kun se on pikkunen. Mitä vasten sen pittää olla niin hävittömän pieni, eikö sitä voisi olla vähä isompi? Se on sitten pikkunen ja häijy, muun hyvän lisäksi. Hyy...on se nyt olevinnaan kun osas ja uskalti tänne yksinnään...hyy...kelepo kyörä..."¹

Kun patriarkaalisien kasvatuksen normit alkoivat ajan kuluessa murentua ja lapset eivät enää pelänneet isää autoritaarisena johtajana, vaan hangoittelivat vastaan eikä vaimokaan aina muistanut paikkaansa lieden ääressä, aiheutti se varsinkin Viljolle ylipääsemättömältä tuntuja vaikeuksia. Hän teki kaikkensa perheen eteen, miksei häntä myös kunnioitettu. Pirkkoliisa Ahponen ja Marja Järvelän tutkimuksessa eräs haastateltava kertoo vanhempiansa suhteesta näin: "Kyllä ne tappeli aika usein, kiisteli, kinasivat. Tyypillistä pohjoiskarjalaista elämää. Puutetta oli ja hermot kirreellä toimeentulosta niin ne tapella nahisteli. Ukko varsinkin humalapäissään ol aika pikanen. Ei hyväksynnä liikoja suunsoittoja. Äiti kalakatteli vaan loppu se naputus, kun ukko pillastu, parempi pittää suu kiinni. Ei ne mitkään lempeet ollut. Mutta kyllä ne tanssiloissa kävi, muistan, ja välillä hyväki sopu oli. Sitten puhisivat ilmapiiriä välillä tiukkaan."² Samanlaista kuvausta löytää Heikki Turuseltakin.

Keskustelua tuli myös lasten työnteon määrästä. Turunen kritisoi lasten työvoiman käyttöä monessakin kohdassa. Tässä yksi esimerkki:

"Enkä minä oo tehny lapsiani itselleni pienestä pittäin orjaksi. Mikkää ei oo mulle niin tärkeetä jotta minä en antasi lapsen olla lapsi, ei ies tämä maaläntti tässä, vaikka tämä nyt onhi herran yrttitarhasta seuraava. - Ei näy olevan niin. Se on vain tärkeetä -"

1. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 84.

2. Pirkkoliisa Ahponen ja Marja Järvelä, Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen, Tehdastyöläisten elämäntavanmuutos. Jyvä 1985, s. 124.

"- jotta osovaat olla koirana isälleen. Olisit nähny minkäläistä meillä oli Julukuvoaran mökillä. Mutta yhen ainutta kertoo ei sanottu isälle tuollakeenon niinkun noa rakutteat lämpimikseen. - - - Peätäkö se aina pitäs silittee kun haukkuut vanahuksiisa ja paskoo haistattaat, jotta kylläpäs nyt toas hyvästi osasit?" ¹

Työtä perheessä kuitenkin tehtiin omaksi hyväksi. Työ ei ollut vieraaseen käyttöön myytyä palkkatyötä, vaan se perustui välttämättömyyteen tuottaa hyödykkeitä mahdollisimman paljon omalla työllä ja moraaliseen periaatteeseen työstä keskeisenä sisältönä elämässä. Työ ei aina sujunut kitkatta, mutta uudisraivaus eteni ja elintaso kohosi vähitellen.

3.2.2.5. Tapojen kuvaus

Heikki Turunen kuvaa pikkutarkasti maaseudun tapoja. Lukija saa selkeän kuvan niin salaojituksesta, elonkorjuusta ja ropsinteosta kuin kirveen tahkoamisesta, keinosiemennyksestä ja kavioinnista:

"Sergei tarttui kovakouraisesti kavioon ja lukitse sen polviensa väliin. Hevoson jalka nousi outoon asentoon ja paksuun lihaan jänneen yläpuolelle tuli iso poimuja. Sergei veti puukon tupesta ja alkoi kaapia märkää savihiekkaa kavionpohjan urista. Kun kavio oli puhdas, rupesi Sergei vuolemaan puukollaan sen reunoja ja keskellä olevia sarveiskyhmyjä. Kavioaine irtoili sinisenharmaina viiluina, - - - ja rupesi hankaamaan raspilla vuolujälkiä. - - -Välillä Sergei sihtasi kavionpohjaa pitkin ja käytti uutta hevosenkenkää paikoillaan ja viilasi taas. - - - Saatuaan kavionpohjan mieleisekseen Sergei veti saappaansa kärjellä maassa olevan paperipussin lähemmäksi ja poimi vasaran käteensä. - - -Seuraavaksi se asetti kengän paikalleen kavionpohjalle ja rupesi takomaan nauvoja reikiin. - - - Kun naulat oli lyöty, se katkoi niiden kavionsivuilta näkyviin tulleet kärjet ja päästi hevosenjalan irti." ²

Metsästäys ja kalastus olivat vain sivuelinkeinoja, eikä niistä yksin elantoa saanut. Niiden kuvauskin on Turusen romaaneissa varsin vähäistä. Kuuluisat Pielisen muikkunuotat mainitaan vain Simpauttajassa, jossa Pirtamon vanhaisäntä

1. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 284.

2. Heikki Turunen, Joensuun Elli, s. 362 - 363.

asuu muikunkutuaikaan kalamajalla ja myy kalat Lieksan torilla.¹ Ruokaperinnettä on Karjalassa aina moitittu liiasta kaloripitoisuudesta. Tässä on entisen tukkilaisen lempiruokaresepti "miehelle, joka ei rehoja syö": "Se on sianlihasirveli, vanhankansan kielellä. Rasvanen sianliha käristettiin, pannaan voita sekkaan, vähän vettä ja suolaa ja se on hyvä."² Mutta ei entisaikanaakaan ruoka aina ollut paistia ja piirakoita tai pelkkää läskisoosia.³ Laitettiin paljon kalaruokaa, erilaisia laatikoita ja keittoja sekä vellejä ja puuroja.

Metsän antimia kerättiin ahkerasti talven varalle ja näin säästettiin ruokamenoissa. Talven varalla oli iso korvo täynnä puolukkahilloa. Pulloissa ja lasipurkeissa keitettyä mustikkaa ja vattua piiraiden ja soppien aineksiksi. Suolasientä oli monta purkillista, ison lahnan kylkikimpaleet pytyissään. Sika oli teuraskunnossa, kanat munivat ja lehmältä sai maitoa. Sieniä ja puolukoita poimittiin viimeiseen asti. Joskus korvattiin ateria metsämarjoilla. Jos säästää piti, se tehtiin syömisessä. Voita ei ylettynyt omaan päytään, jos ruoassa oli vähänkin rasvaa; koululaisten eväspalaset voidettiin margariinilla, maitoon ja piimään sekoitettiin vettä. Suolalihan alkaessa keväällä vähentyä, keitettiin vellejä ja jonkin verran syötiin perunoita kalansuolaveden kanssa. Sokerit halottiin moneen osaan.⁴

Karjalaisille on ominaista vieraanvaraisuus. Vierasta ei päästetty koskaan kahvitta, olipa tulija naapuri tai ohikulkija. 40-luvulla ystävättären tultua kylään tarjosi emäntä korvikkeen kanssa korppuja. Elintason kohotessa tarjouksetkin paranivat. "No, otahan poikkeen, ota, ja pistä sekkaan, elä vilikase vähyyttä", komensi emäntä vieraitaan.⁵

-
1. Heikki Turunen, Simpauttaja, s. 185.
  2. Pirkkoliisa Ahponen ja Marja Järvelä, Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen, Tehdastyöläisten elämäntavanmuutos. Juva 1983, s. 124.
  3. Heikki Turunen, Simpauttaja, s. 188.
  4. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 181.
  5. Heikki Turunen, Punahongan hehku, s. 27.

Nautintoaineista tärkeimmät olivat kahvi, tupakka ja alkoholi. Alkoholin käyttö ei Turusen kuvaamille henkilöille ollut tabu, vaan miesten alkoholin käyttö oli hyväksyttävää: "Voi voi, olisitpa nähny niihen isän nuorena. Ker-
ran Jussi-vainaa särki halolla ikkunat Lumivaaran seurantalosta ja kaato Kä-
märeisen kansa uunin. Samanlaisia ilikioita ne on humalassa kaikki nämä mei-
jän poejat." ¹ Miehellä sallittiin silloin tällöin alkoholin juominen, sillä
miesten alkoholin käyttö ja renttuileminen "on ylleinen mualiman tapa". Nai-
set painottivat alkoholinkäytön sopimattomuutta omalle sukupuolelleen: "Niin
ja nehän kuuluu pariskunnat puljautuvan siellä myötääsä ravintolassa tanssi-
massa ja juopottelemassa. - - - Yksissätuumin kuuluvat kaatelevan siellä vii-
naa suuhun ja rytkyilevän sitten pihhaan humalassa. Täällä jos joku juopi niin
ukko yksinnään kun jyrinpäivä." ²

40- ja 50-luvuilla ei alkoholinkäyttöön ollut mahdollisuksiakaan: ei ollut
varaa hankkia juomaa ja toisaalta ei ollut aikaa ja voimia nauttia alkoholia
usein. Raskas työ vaati terveelliset elämäntavat. 70-luvulla lisääntynyt työt-
tömyys, vapaa-aika ja elintaso lisäsivät alkoholinkulutusta myös maaseudulla:
nuoret työttömät keittivät pöntikkaa, tai istuivat paikallisessa baarissa
juomassa keskisolutta. 70-luvulla myös kaupunkiin muuttanut pienviljelijän emän-
täkin opetteli alkoholin nauttimisen istuessaan päivätansseissa.

Tupakka kuului miehille jo pikkupojasta lähtien. Saimaata eli Hyrylän
sammalta eli postonia imettiin posket lommolla. Vaikka tupakointia alettiin
pitää yleisesti terveyttä vahingoittavana 1950-luvulla, eivät terveydelliset
näkökohdat estäneet pienviljelijän emäntääkin opettelemasta tupakointia pai-
kallisessa ravintolassa.

Eriytyisen tarkasti Heikki Turunen kuvaa henkilöidensä vaatetuksen eri
vuosikymmeninä. 40-luvun piikatytöillä oli tanssi-iltoina kukikkaat mekot,
baskerit ja silkkisukat; jopa paperinen leninki mainitaan. Tukkasolki oli
kuttaperkkaa ja kampausta suojaasi sifonkihuivi. Karjalaisella vaimolla oli

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 57.

2. Heikki Turunen, Hupeli, s. 46-47.

pitkä mekko, papalla sarkapomppa ja nuori mies käytti mustaa baskeria. Kosmeettiset aineet olivat pienviljelijän emännälle saavuttamaton haave. Joskus kävi näin hyvin: "Jonain iltana talkoonaisten ollessa rantasaunalla uimassa hänkin [Kyllikki] meni sinne vartavasten, pirskontti niiden silmän välttääksi kiireenvilkkää Levyskän pullosta hajuvettä kasvoilleen eikä edes peseytynyt sinä iltana että olisi haissut hyvälle vielä seuraavana päivänäkin."¹

40-luvun isäntä puki harmaan diagonaalipuvun päälleen ja lähti kiiltävät saappaat jalassaan hevosella kyläilemään. 70-luvun pukeutuminen muuttuu maaseudullakin, ja nuoret miehet pitävät pitkiä hiuksia, pukeutuvat vakosamettihousuihin, hihattomaan kesäpaitaan, jonka rinnassa ja selässä on haalistuneita kuvioita. Vanhemmilla miehillä on muovilippainen hattu tai työtä tehdessään nenäliinasta sidottu päähine. Vaatetus on kuvattu yksityiskohtaisesti alusvaatteista lähtien. Kuvaukset ovat todellisia argumentteja omasta aikakaudesta.

Juhlista Turunen kuvaa ainoastaan juhanmusta ja häitä. Joulunkuvausta ei teoksissa ole. Juhannuksen kuvausta on Joensuu Elli, ja häitä vietetään Kivenpyörittäjän kylässä.

---

1. Heikki Turunen, Hupeli, s. 43.

3.2.3. Muutosten vuodet 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla

3.2.3.1. Maataloustuotannon rajoitukset

"Suurin osa rintamamiestilallisista oli sippiukkoja, juu. Ne löys elinpaikan kylmästä korvesta mutta sit meille eli nuoremmalle polvelle ei se elinpaikka riittäny, ei riittäny. Aluks maaltamuutto oli vappaaehtosta. Vanhimmat veljet ja siskot läks kun kotona oli iso liuta nuorempia räkänokkia kasvamassa. Nö, kun tätä kautta väki väheni syömästä ja vaatetta kuluttamasta niin pikkutilojen elintaso parani ja metsärahosta rupes jäämään jenkoa konneisiin ja apulanto-loihin juu. Maatalouven neuvontatoiminta kehittyi. Niinsanottu suuri ikäluokka varttu siinä kotona ihan ilimaseksi työvoimaks jonka turvin ukot raivas lisäpeltoa. Samanaekasesti oli maijon hinta alamaisessa niinkun se on aina ollu. Pienviljelijän oli lisättävä karjaa että rahaa riittä kasvaviin tarpeisiin. Äijien ammattitaito kehittyi ja maatalous rationalisoitui sillä oli hiljanen pakko. Siitä lähti ylituotanto pikkuhiljaa kehittyymmään juu ja siihen tuli myöhemmin kaikki nää hinta- ja rasvapoliitikat ja tuontimaksut ja vientimaksut ja kaikki saatanan säännöstelyt. No niin, maitoo ja viljaa tuotettiin nyt liian paljo ja maatalouven arvostus ammattina väheni. Muuttoliike etelään ja ulukomaille kiihty kiihtymistään. Nuorten oli nyt pakko lähtee sillä koneistetulla tiloilla ei riittänyt hommia."¹

Jompan suulla Simpauttajassa Heikki Turunen esittää kaikki ne syyt, jotka 50- ja 60-luvuilla johtivat maaseudun autioitumiseen. Ensin maaltamuutto oli vapaaehtoista, mutta rationalisoinnin ja ylituotannon johdosta se muuttui pakkomuutoksi. Maataloudessa syntyi 50-luvulla suuria ylijäämiä voi-, kananmuna- ja viljavuoria. Valtion oli kiireesti ryhdyttävä niiden vähentämiseen. Kun sen piti samanaikaisesti turvata viljelijäväestön elinmahdollisuudet, jouduttiin ratkaisut usein tekemään nopeasti ja ne aiheuttivat usein uusia pulmia. Ylijäämäongelmat kohdistuivat aluksi karjataloustuotteisiin ja tilannetta koetettiin parantaa suosimalla leipäviljanviljelyä, mutta kun sekin johti aikanaan ylituotantoon, pulmasta yritettiin päästä paketoimalla peltoja.

1. Heikki Turunen, Simpauttaja, s. 135.

Pellonvarausjärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1969 ja sen avulla pyrittiin maataloustuotantoon käytettävää peltoalaa vähentämään. Lähinnä iäkkäät ja työkyvyltään heikot viljelijät voivat näin luopua maatalouden harjoittamisesta ja saada tästä vuosittain korvausta valtiolta. Pelto jätettiin käyttämättä tai metsitettiin. Viljelijöillä oli mahdollisuus asua edelleen viljelmillä, käydä ansiotyössä, hankkia tuloa metsätaloudesta. ¹

Varsin monet viljelijät olivat halukkaita myymään viljelmänsä tai niiden pellot, maatalousrakennukset, kotieläimet sekä maatalouskoneet ja -kalustot, jos heillä oli mahdollisuus siirtyä muihin elinkeinoihin tai jos heidän toimeentulonsa muutoin oli turvattu. Esim. Pielisjärvellä, Turusen miljöössä, pellonvaraushakemuksia jätettiin vuonna 1969 ylivoimaisesti eniten koko Pohjois-Karjalan läänissä, nimittäin 120 kpl, joista hyväksyttiin 101. ²

Ongelmana oli vain se, ettei myynneistä saanut riittävän hyviä hintoja. Pellot oli myytävä metsämaiksi ja maatalousrakennukset pois siirrettäviksi. Myyntihinnat jäivät huomattavasti alle sen arvon, mikä viljelmillä tai niiden pelloilla ja maatalousrakennuksilla oli käytettyinä edelleen maataloustuotantoon. Vuonna 1969 pellonvaraussopimuksen tehneille viljelijöille maksettiin vielä erityistä korvausta teurastetuista lypsylehmistä. Pyrkimys oli näin rajoittaa maidontuotantoa. ³

Pellonvaraussopimuksia tehtiin koko maassa seuraava määrä: ⁴

1969	85 075 ha	13 276 (metsittäminen)
1970	52 745	6 835
1971	34 273	4 648
1972	29 536	2 658
1973	31 187	2 235
1974	6 933	615

1. Suomen Asetuskokoelma 1969 I. Laki pellon käytön rajoittamisesta, § 2.
2. Joensuun Asutuspiirin antamat tiedot vuodelta 1969. Moniste.
3. Pentti Viita, Maatalouspolitiikka 1970-luvun Suomessa. Helsinki 1969, s. 46.
4. Suomen tilastollinen vuosikirja 1978. s. 83.

Tätä taustaa vasten on helppo nähdä, että yksityinen viljelijä joutui usein harkitsemaan tuotantosuuntansa vaihtamista. Hänen oli tämän vuoksi perehdyttävä tarkoin erilaisiin hintasuhteisiin ja hylättävä viimein kokonaan esi-isiltä peritty katsomus, jonka mukaan tilalla tuli viljellä mahdollisimman monia viljakasveja ja hoitaa monenlaisia eläimiä. Ongelman ratkaisuksi nähtiin useimmiten erikoistuminen johonkin tuotantomuotoon: viljanviljelyyn, sikatalouteen tai kanojen ja lihakarjan hoitoon.

"Siirtykkää karjattommaan tallouteen niinkun minä ja Lollo ja Turpeelan Kakkinen niin loppuu tuo möskyminen, Pajari sanoi. - Siihen on varraa vain jytyeläjillä eikä kaheksan hehtaarin ukkoloilla. Lehmäin kansa se on kuntturoitava etteenpäin tahikka siirryttävä oteri eläkkeelle, isä sanoi." ¹

Erikoistuminen katsottiin kuitenkin olevan ratkaisu ongelmaan vain suurelajilla, pientilalliselle se ei onnistunut. Teknistymistä ja kaupungistumista - myös erikoistumista - vastaan Turunen on useissa teoksissaan. Mm. Kivenpyörittäjän kylässä Heinon ja Pekan välinen kirjeenvaihto koskettelee usein tätä kysymystä. Eräs erikoistumisen tuoma ongelma maaseudulla esitetään juuri Kivenpyörittäjän kylässä, maalaiskauppojen toimintaedellytysten heikkeneminen ja kauppakuolema. Vielä 50-luvulle saakka kauppvoja käytettiin ja kyläläiset olivat tottuneet ostamaan niistä yhä uusia tuoteryhmiä. Valikoimat olivat laajoja, myytiinhän niissä elintarvikkeiden lisäksi tekstiilejä, taloustavaroita, maatalouskoneita, lannoitteita yms. Kun liikenneyhteydet paranivat, tieverkosto tihentyi ja autoliikenne yleistyi, yhä useammat tuotteet hankittiin matkoilta. Kun kyläkaupoista ostettiin enää vain välttämättömimmät elintarvikkeet, niiden kannattavuus laski ja monet kaupat joutuivat lopettamaan toimintansa. 70-luvun alussa oli Kivenpyörittäjän kylän osuuskauppakin lopettanut toimintansa ja pienen kyläkaupan omistajille "oli varattuna hiottu kivi ja hautapaikka Sihkajassa". ²

1. Heikki Turunen, Joensuun Elli, s. 340.

2. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 75.

Maatalouden kehityksessä oli 1960-luku monessakin mielessä käännekohta, mitä ehkä parhaiten kuvastaa toteamus, että peltojen raivaamisen palkitsemisesta siirryttiin peltojen paketoimisen palkitsemiseen. Vuonna 1945 perustettujen tilojen ja monien muidenkin tilojen peltomaat maanviljelijät (Oinosen Viljot) olivat itse korvesta tai suosta raivanneet ja saaneet siitä raivauskorvaukset, joiden maksaminen 1960-luvulla lopetettiin. Ammatin arvostus muuttui täysin, kun maksettiin siitä, ettei enää viljelty, vaan pistettiin "pellot pakettiin". Vennamo sanoi, että maanviljelyksestä oli tehty rikos, sosialidemokraattien päivänpolitiikan iskulauseet "syö lehmä päivässä" ja "talonpojan tappolinja" vaikuttivat nekin maanviljelijöiden asenteisiin: ¹

"Autiot ja edelleena autioituvat tilat puhuvat korutonta kieltä maataloudelle vihamielisten piirien hellittömättömästä propagandasta ja rasvapolitiikasta, jonka mukaan karjankasvattaja on rikollinen ja voinsyöjä rikoskumppani. Itsenäisestä vapaasta talonpojasta ei ole pidetty koska hän ajattelee omilla aivoillaan. Mutta kaupungeissa hän olisi hyvä nöyrä renki..." ²

Suomen maatalouden tila 1960-luvulla oli se, että ylituotantotilanne heikensi maatalousväestön mahdollisuuksia tulotason nostamisessa. Yhteiskunta vaati tuotannon sopeuttamista kulutuskysyntään. Oman ammatin arvostus laske-
mistaan, eikä se ollut enää vaikuttamatta lasten suhtautumiseen ammattiin:

"Arvostiko penskat vanahempien ammattia kun se homma oli ollu aina yhtä noitumista ja paskanalustamista, tietäähän ne sovassa hermonsa menettäneet ukot. Ja kun kansa meni asutuskeskuksiin niin se vei mennessään kunnallistekniikan ja muut yhteiskunnan palvelukset. Ja taas se kasvatti muuttovirtoja entisestään. Kaupungit saivat hyvää ja halpaa työvoimaa meidän ämmien synnyttämistä pennuista ja tuotanto elämä vilkastu ja tuotanto kohosi ja kaikenlaiset kulutushyövykkeet lissääty ja sähköinen viestintä teki helevetin tehokkaan mainonnan mahdolliseksi. Ihan syrjäsemmänni eläjän oli jo pakko ruveta uskomaan mitä kaikkee sen piti omistaa - - -" ³

1. Voitto Helander (toim.), Vennamolaisuus populistisena joukkoliikkeenä.
2. Heikki Turunen, Simpauttaja, s. 139. Hämeenlinna 1971, s. 33.
3. Heikki Turunen, Simpauttaja, s. 136.

Turunen ottaa kantaa maatalouspoliittisiin ratkaisuihin sekä teoksellaan Simpauttaja että Kivenpyörittäjän kylä. Molemmissa kritiikkiä esittää jonkin aikaa kaupungissa asunut toimittaja, jolle välimatka on aukaissut näköalan maatalouden ongelmien syntyyn. Kritiikki on voimakasta: osin esittäjät tuntevat katkeruutta osin syyllisyyttä tapahtumiin. Voimattomia he kuitenkin katsovat olevansa nopean kehityksen vauhdissa.

3.2.3.2. Muuttoliike

"Aluksi se oli tapahtunut kuin huomaamatta ja vaikuttanut aivan luonnolliselta; pienviljelijäperheiden lapsia vanhimmasta päästä oli alkanut siirtyä töihin Pogostalle, Lieksaan, Joensuuhun, Helsinkiin. Yhä useampi oli alkanut puhua lähdöstään, lavatanssit olivat olleet yhteen aikaan kuin katselmuksia, joissa rivien harventuminen oli erottunut selvimmin. - - - Muuttaneita oli tullut aina lomillaan käymään Jerusalemissa ja ne olivat puhuneet hienommin, ne olivat haisseet paremmalle, - - -. Hiljalleen alkanut muuttoliike oli kiihtynyt jatkuvasti kuin virta, joka saa purosista uutta massaa ja voimaa, vahvistuu entisestään, kunnes se pauhaa ja raastaa kaiken mukaansa, niin ettei sitä lopulta pitele mikään. - - - Sen mentyä oli syntynyt tukautunut hiljaisuus, jossa Pekka oli äkkiä huomannut olevansa Kattilaniemessä yksinään jo yhden halvauskohtauksen saaneen isän ja itkettyneen ja surkean näköiseksi menneen äidin kanssa." ¹

Yli 300 000 ihmistä muutti maaseudulta kaupunkeihin v. 1961 - 75. Lisäksi on noin 450 000 suomalaista muuttanut Ruotsiin II maailmansodan jälkeen; yli puolet on muuttanut pysyvästi. Muuttoliike on ennen kaikkea ollut alue-tason ilmiö.

Kun yhteiskunnassa oli pyrkimys tuottavuuden kasvuun, se aiheutti mm. tuotanto- ja elinkeinorakenteen muutoksia, lähinnä alkutuotannossa. Näin alkutuotannosta vapautui työvoimaa, koska alkutuotannon kysyntä on melko joustamatonta. Tämä työvoima siirtyi teollisuuden ja palveluelinkeinojen pariin.

Taulukko:

	1960		1965		1970	
	kaup.+ kauppal.	maaseutu	kaup.+ kauppal.	maaseutu	kaup.+ kauppal.	maaseutu
Muuttovoitto ja muuttotappio lääneittäin promilleina keskiväkiluvusta.						
Uudenmaan l.	12,6	30,0	16,1	20,9	7,7	40,6
Turun ja Porin l.	15,2	-11,2	7,2	-8,7	11,6	-7,9
Ahvenanmaan l.	55,4	-9,9	26,1	-11,8	13,0	3,6
Hämeen l.	12,3	-9,8	10,6	-7,5	13,7	-2,5
Keski-Suomen l.	26,8	-8,1	10,7	-14,4	7,3	-14,1
Kymen l.	15,0	-11,2	5,8	-8,2	6,5	-8,5
Mikkelin l.	16,9	-19,5	12,0	-18,4	12,9	-25,7
Kuopion l.	19,9	-21,0	7,7	-17,7	-1,9	-23,7
Pohjois-Karjalan l.	11,2	-25,6	13,4	-22,0	6,4	-34,1
Vaasan l.	13,7	-13,6	8,8	-10,2	7,6	-9,5
Oulun l.	24,2	-14,5	13,5	-13,4	4,0	-19,9
Lapin l.	17,9	-4,7	8,9	-11,4	10,3	-18,6
Koko maa	14,9	-9,2	11,6	-9,2	8,7	-8,3

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 99 - 101.
 2. Heikki Kirkinen. Kehitvialue - kehitysmaa. Tampere 1972. s. 99

Turunen kuvaa alueensa muuttoliikkeen valtavaksi. Kylään ei 1970-luvun alkupuolella ole jäänyt yhtään tervettä, maataloudesta ammattinsa suunnittelevaa nuorta. Näin pessimistinen suhtautuminen tuntuu luonnolliselta, kun tutkii Pielisjärven (vuodesta 1972 Lieksan) nettomuuttoa: ¹

1951	131 henkilöä	1961	420	1971	603
1952	72	1962	432	1972	452
1953	123	1963	575	1973	319
1954	232	1964	532	1974	143
1955	285	1965	619	1975	108
1956	267	1966	567		
1957	391	1967	735		
1958	105	1968	459		
1959	307	1969	617		
1960	522	1970	964		

Miksi maalta sitten muutettiin? Tähän kysymykseen Turusen henkilöt etsivät kerta toisensa jälkeen syitä. Poistumaa aiheutti ennen kaikkea tilojen kannattamattomuus. Keskimäärin peltopinta-ala Pohjois-Karjalan maataloilla vuonna 1969 oli 6.64 ha. Yli 1 ha:n tilojen peltopinta-alan on arvioitu lisääntyneen vuosien 1959 - 1969 välillä keskimäärin 1.12 hehtaaria tilaa kohden. ² Viljelijät, jotka jättivät taakseen pienet tilat, sanoivat, ettei kannattanut; pellot olivat kiviset, verot kovat ja metsä kasvoi lepikkoa. Nuoremalle polvelle tilan pienuudella ei ole muuta mittaa kuin "pieni mikä pieni, elinkelvoton - maailmalle mahdollisimman pian". Pojat lähtivät ensin metsätöihin, työtöt kotiapulaisiksi. Turusen romaaneissa tilan pienuus ei ollut ainoa syy poismuuttoon. Kivenpyörittäjän kylässä Kattilaniemen karjanhoito lisääntyi, maidontuotanto kasvoi ja tila sai jopa laiduntamispalkinnon, mutta silti ei kukaan lapsista jäänyt tilalle jatkamaan työtä. Sisarosuuksien maksaminen olisi ollut mahdotonta, jatkuva koneistaminen vaati varoja, eikä raskas työkään houkuttellut. Kaupunki helpolla elämäntyylillään oli vahvempi tässä kilpailussa.

1. Pekka Myrskylä, Maassamuutto sekä Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike vuosina 1950 - 1975. Tutkimuksia nro 48. Helsinki 1978, s. 108.

2) ?

2. Pohjois-Karjalan kehitysnäkymät, osa I, 1973, s. 49.

Kupinpuron Alma esittää oman näkemyksensä maaltamuuton syistä:

"- - - itsekunkin osaltaan edesauttaneen kehitystä pakottamalla lapsensa pienestä pitäen kovaan työntekoon, antamalla heille liian vähän vapaa-aikaa ja vaaterahaa ja jopa ruokaa, riistämällä vakituisilla haukkumisillaan heiltä heidän itsetuntonsa, kieltämällä heiltä aikuisiksi asti oikeudet solmia suhteita toista sukupuolta olevien kanssa, tinkimällä heidän pienimmistäkin tarpeistaan, pitämällä talot ja meijeritilit viimeiseen veripisaraan asti omissa nimissään ja antamalla alituisilla hermoiluilla lapsilleen kaikin puolin mahdollisimman epäedullisen kuvan maatalon elämästä." ¹

Työikäiset nuoret kylästä ensimmäisinä kaupunkiin lähtivätkin, jolloin maaseudun ikärakenne vinoutui: jäljelle jäivät vanhukset ja sairaat. Kivenpyörittäjän kylän väestö oli 1970-luvun alussa lohduton: syöpää sairastava ja sittemmin itsemurhan tekevä Eljas eli Konttiukko, sydäninfarktiaan odottava Jalmari, tuberkuloosia pelkäävä Kupinpuron Alma, kehityksessä jälkeenjäänyt Tuomo eli Kivenpyörittäjä ja Unelma, joka ei pystynyt saamaan lapsia ja jatkamaan siten sukua ja elämää kylässä. Professori Pekka Puskan terveysaarnat aiheuttivat syyllisyyttä sydäntään potevassa Jalmarissa:

"- - - hänen päässään olivat alkaneet kummitella Pohjois-Karjalan Projektin sydäntautitutkimukset, joita hän oli saanut lukea lehdistä miltei päivittäin. Ne tuntuivat täsmäävän pelottavassa määrin häneen; hän oli Itä-Suomesta ja kiharatukkainen, hän teki raskasta ruumiillista työtä ja hänellä oli huolia, hän söi paljon imelää ja maitovalmisteita, iatkaiket hän oli lotkautellut isoja voitökönöitä sianlihasta ja lantusta tehdyn kukon ennestäänkin äikeänä tirskahtelevaan kuoreen ja hörppinyt päälle maitoa tai kokkeli-piimää." ²

Poistumaa aiheuttivat myös fysiologiset syyt: kuolleisuus ja työkyvyttömyys, jotka olivat huomattavia tekijöitä Pohjois-Karjalassa 1970-luvun alussa.

Muuton eräänä syynä Turunen mainitsee toistuvasti sukupolvien välisen ristiriidan. Varsinkin isän ja pojan suhde on useissa Turusen teoksissa ongelmallinen. Vanhan polven ikääntyessä tuli ongelmaksi isännöys talossa. Uuden

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 423.

2. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 239.

viljelijän näkökulmasta ajan haasteet painoivat päälle, tarvittiin uuden ajan ammattitaitoa ja ratkaisuja; edellinen sukupolvi piti kiinni perinteisistä työskentelytavoista ja määräysvallasta. Vanhat eivät luopuneet tiloistaan ennen kuin pakon edessä, kenties vasta kuoleman tullessa. Kun Kattilaniemen Pekka Kivenpyörittäjän kylässä vaati tilan papereita omiin nimiinsä, isä ei suostunut. Heidän välilleen kehkeytyi vähitellen konflikti, joka ei selvinnyt. Isän ja pojan välinen riita ratkottiin nyrkein ja "rengasmatka Joensuuhun, Helsinkiin, Ruotsiin, oli ollut lähempänä kuin hän [Pekka] olisi voinut uskoakaan".¹

Aktiivimuuttaja oli useimmiten mies, ammatillista koulutusta vailla oleva, syrjäisten seutujen ihminen, jolta puuttui ammattitaito. Hänen muuttonsa ei ollut ohjattua, vaan sukulaiset ja tuttavat järjestivät mahdollisesti työpaikan ja asunnon. Jos tarkastelee Turusen kuvaamia muuttajia, havaitsee, että pojat pitivät pitempään tukikohtanaan kotia kuin tytöt. Lähtö oli ristiriitainen prosessi, johon sisältyi monia vaiheita, töitä lähipaikkakunnalla, irtautumista vähitellen. Tytöillä muutto tapahtui nuorempana, ensin mahdollisesti kotiapulaiseksi lähikaupunkiin (esim. Willmanin Marketta Lieksaan Simpauttajassa), ja sieltä myöhemmin kauemmas tehtaaseen.

Nuorten poismuutto paikkakunnan kehityksen kannalta oli enemmän haitallista kuin hyödyllistä: jäljelle jäävien verorasitus kohosi, seutu autioitui, muuttui eläkeläisseuduksi; paikkakunnan takapajuisuus lisääntyi, koska kehitys ei houkutellut yritystoimintaa ja loppujen lopuksi kaupan ja liikenteen taantuminenkin oli edessä.² Maatalouden harjoittaminenkin oli vaikeuksissa, koska nykyaikainen maatalous vaatii hyvät liikenneyhteydet ja kohtuullisen palveluvarustuksen.

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 108 - 109.

2. Juhani Tauriainen ja Samuli Koivula: Maaseudun väestökatoalueiden olot ja ongelmat. Sarja B. Nro 9. Helsinki 1973, s. 66 - 67.

"Pakkohan tässä on jottaa tehdä. Ei myö Eelin kansa tässä jakseta ennee pitkään riekkuu kun tuli poejista tuommosia kujjuunia ja vetämättömiä jotka ei ossoo muuta kun puhuu Helsingistä ja Helsingistä. Mikä perkele siellä Helsingissä on kun ne sinne vaen palastas? isä puhui." ¹

Koska elinmahdollisuuksia ei tilalla enää ollut, katsottiin tilan myynnin olevan ainut keino. Pohjois-Karjalassa Enon kunnassa ostettiin vuosina 1965 - 70 yhteensä 112 tilaa, Tuupovaarassa 88 tilaa ja Kiihtelysvaaras-
sa 78 tilaa. Ilomantsissa ostettiin keinottelutarkoituksiin vuosina 1970 ja 1971 50 tilaa. Kymmenessä vuodessa ilomantsilaisten maaomaisuus on vähentynyt yli 12 000 hehtaarilla. Suurostajiin kuuluvat mm. eräät joensuulaiset autokäuppiat, joista muutamille on kerääntynyt kolmisenkymmentä maa- ja metsätilaa, yhteisen pinta-alan noustessa 4000 - 5000 hehtaariin. ²

"Kellää jumalauta niin paljo mehtätiloja kun johtavilla virkamiehillä ja akronoomiloilla ja ökyisännillä, ne on käyttäny tilaisuutta hyväksi eikä keskittyny olemaan ratikaalin ja moternin näkösiä." ³

-
1. Heikki Turunen, Simpauttaja, s. 299.
  2. Manu Paajanen ja Heikki Kekkonen, Viljelijän pakkopaita, Vaasa 1972. s. 125.
  3. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 469.

Kaudella 1946 - 1970 on Suomesta muuttanut ulkomaille runsaat 400 000 henkilöä, joista 330 000 on muuttanut Ruotsiin. Kun vastaavana aikana Ruotsista on palannut noin 85 000 henkilöä, on kokonaismenetyks vähän vajaa 250 000 henkilöä. Jo kauan on tiedetty, että maastamuutto kytkeytyy talouselämän suhdannevaihteluihin. Näyttää kuitenkin siltä, että taloudellinen lama ei meillä ollut yksinomainen, ehkäpä ei kovin suurikaan syy Ruotsiin muuttoon. Tutkimusten mukaan muutto oli huipussaan silloin, kun Suomessa taloudellinen kasvu oli alkamassa ja pienimmillään taloudellisen taantumana aikana. Muuton syyt olivat siis näin ollen syvemmällä.

Eräs syy Ruotsiin muuttopaineen laukeamiselle on katsottu olleen vuosien 1945 - 50 korkean syntyvyyden aiheuttamat ns. suuret ikäluokat. Nimenomaan 18 - 22 -vuotiaat olivat suurin Ruotsiin muuttaneiden ikäryhmä, josta valtaosa oli muuttanut juuri vuonna 1970. Toinen syy Ruotsiin muuttoon oli 1960-luvulla tapahtunut nopea elinkeinorakenteen muuttuminen. Maa- ja metsätalouden aloilla tapahtui rationalisoimista ja se tapahtui aikana, jolloin elintarvikkeita tuotettiin liikaa. Tästä johtui se, että maatalouden arvovalta katosi ei vain kuluttajaväen vaan myös maanviljelijöiden omassakin piirissä. Kun puhuttiin sukupolven vaihdoksen tarpeellisuudesta (puhutaan vieläkin), törmätään siihen, ettei ole olemassa sellaista sukupolvea, joka suostuu ottamaan harteilleen maanviljelijän työn, ennen kuin maatalouden arvovalta on saatu palautetuksi. ¹ Tähän seikkaan puuttuu Heikki Turunenkin ennen kaikkea romaanissa Kivenpyörittäjän kylä: maalaisväestöltä puuttuu itsetunto.

Mielipidetutkimus (vuodelta 1967) kertoi, että joka kolmas aikoi jäädä Ruotsiin kymmeneksi vuodeksi tai pitemmäksi aikaa. Taloudellisesti suomalaiset selviytyivät hyvin, sillä joka kolmannella oli auto. Yleisesti pidettiin parempana palkkatasoa, sairaskassaa, työoloja. Haittapuolena pidettiin

1. Uno Varjo, Siirtolaisuus aluepoliittisena ongelmana. Kanava 1973, s. 461 - 466.

korkeita veroja, huonoa ruokaa, asuntotilannetta ja hintoja. Kolme neljästä suomalaisesta tapasi päivittäin maanmiehiään oman lähipiirinsä ulkopuolella. Vain joka toinen suomalainen seurusteli ruotsalaisten kanssa.¹ Heikki Turunen kuvaamat siirtolaiset eivät hekään maassa viihdy. Kielitaidottomuus toikyläyhteisön holhoukseen tottuneelle nuorelle yksinäisyyden ja turvattomuuden: itäsuomalaistyttö lihoi puolet entisestä painostaan yritettyään saada ruoka-kaupoista ostamalla sen, mitä vaille ihmiskontakteissa jäi; rovaniemeläisnuorukainen löydettiin pää hajalle ammuttuna toisessa kädessään pistooli ja toisessa spermainen sukka. Metsurit joivat kuukausipalkkansa saloilta asutuskeskuksiin palattuaan; savolaismummo istui äänettömänä vuoden ajan vahtimassa yhtä hiljaista lapsenlastaan.³

"Kaikillahan se on siellä mielessä vaikka ei päälle näy, yötä päivää ja joka jumalan hetki, kävellessä kavulla ja istuissa ratikassa ja keskellä yötäkkiä pätäkää päähän yhen äkin että täältä on päästävää tällä punasella minnuutilla. Ja silti siellä vaan ollaan vuvesta toiseen."⁴

-
1. Esko Tommola, Suomalaisia Ruotsissa. Helsinki 1969. —
  2. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 145.
  3. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 362.

3.3. Teema ja demokraattinen tendenssi

"Mihin se kaikki on hävinny? Jos taskuu koettelen, se on tyhjää täynnä, jos selekää kopeloin, a ylen on kipiä. Mitenkä se mäni tämä homma näin hupeloon? Ja mielestään tässon oltu vilihakkaa miestä. Kaipa se on ollu vain loppuinlopuksi semmosta viralliseempaa kivenpyörittelmistä tuolta tänne päin ja teältä ielleen jälleen minne millonnii." ¹

Turusen koko tuotannon teemana voitaneen pitää muuttoliikettä maalta kaupunkiin ja sen aiheuttamaa turhautumista ja vieraantumista. Teeman kehittyä alkaa jo trilogiassa Hupeli - Kolmen hevosen mies - Punahongan hehku, jossa luodaan tausta tuleville tapahtumille raivaamalla maata oman terveydenkin - niin henkisen kuin fyysisenkin - uhalla. Elämä kiertyy oman maan ja helpompana toivotun tulevaisuuden ympärille.

Yhteiskunnalliset muutokset ja uudenlainen maatalouspolitiikka 60-luvulla aiheuttavat kuitenkin monien muiden syiden (suuret perheet, pienet tilat) ohella muuttovirran, joka tyrehdyttää maaseudun elinvoiman.

"Kaikessa oli tuntunut käyneen täsmälleen päinvastoin kuin olisi voinut luulla. Mitä enemmän he olivat Ollin kanssa tehneet, sitä enemmän heidän oli täytynyt ruveta tekemään. Rahan ja vaurauden sijaan vain työt olivat lisääntyneet, hommat poikineet, askar kertynyt askareen päälle, kun samanaikaisesti heidän vaatteissaan oli paikka pitänyt laittaa paikan päälle. Tuntui kuin lopultakin heidän ainoaksi todelliseksi aikaansaannoksekseen oli jäänyt vain lapset, ja niidenkin arvo hyödytti nyt vieraita ja entisestään vauraita, niiden itsensä tullessa lomilleen vuosi vuodelta vanhempina, autolla ja hyvissä vaatteissa mutta Alman mielestä ilottomampina ja henkisesti lyödympinä kuin he Ollin kanssa konsanaan parhaimpina päivinään." ²

Muutosten vuosia Turunen kuvaa takautumina Simpauttajassa toimittajan puheenvuoroissa ja Kivenpyörittäjän kylässä Heinon kirjeissä. Muuttoliikkeen seuraukset näkyvät parhaiten Kivenpyörittäjän kylässä: kylä kuolee. Ne, jotka kylässä vielä yrittävät tulla toimeen, tuntevat itsensä hyödyttömiksi ja tehdyn työn turhaksi.

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 312.

2. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 409.

"Mitähän virkoo sitä on tämmösellä elämällä, kun meistä ei oo ennee illoa paljo kellekkää. Täksiköhän se luojat tarkotti tämän homma-hyönlän vai liekköhän se tarkottanu loppuin lopuks mikskää? Multahan tuo on ruvennu viimeaikona usko vähä horjaktelemaan vaikka toisin päin pitäs olla jo näillä kymmenillä." ¹

Pettymys siitä, ettei omaa työtä enää arvosteta, ja ettei sille löytynyt jatkajaa, purkautui eri tavoin: kuka jäi yksinään pellolleen, kuka alkoi juoda, joku halvaantui yksinäisyyteensä, yksi hirttäytyi navetanylisille ja joku joutui Paiholaan. ² Vaikea oli hyväksyä se, ettei kukaan lapsista uskonut tilan toimeentuloon. Kolmenkymmenen vuoden työ, joka oli tehty lastenkin parhaaksi, jätti vain syyllisyydentunteen turhasta työstä:

"- - - eikä nuoriso pie meitä minnää verrattuna näihän kaukaisten maihen sorrettuihin, intijjaaniloihin ja neekerilöihin. Niinkö paljo on maalima hurahanna mejän sivu? Thankun myö ei kuuluttas ennee sammaan ihmiskuntaankaa." ³

Teemaan liittyy läheisesti myös demokraattisuuden tendenssi: ovatko Turusen sympatiat muuttoliikettä kuvatessaan sekä muuttajan, maalle jäävän että kaupunkilaisen puolella.

Heikki Turunen romaanien päähenkilöt (Viljo ja Kyllikki Oinonen trilogiassa, Pekka Kivenpyörittäjänkylässä, Imppa Simpauttajassa) ovat pienviljelijöitä ja vaatimattomista oloista lähtöisin; he ovat myös aina kouluttamattomia ja - ennen kaikkea - työtä kunnioittavia ja työtä pelkäämättömiä pohjoiskarjalaisia. He juuri ovat muuttajia. Turunen luo henkilöistään stereotyyppiä ja näitä tarkkailemalla näkee kirjailijan sympatioiden suunnan. Esim. kirjailijan kuvaama nainen on 1) vanha, työn kuluttama, mutta huumorintajuinen ja laajakatseinen mökin eukko (Linnea ja Alma Kivenpyörittäjän kylässä), 2) nuori, verevä ja työstään huolehtiva uudisraivaaja (Kyllikki trilogiassa), joka on ylpeä äidinroolistaan sekä 3) kova ja kylmä, koulutettu kaupunkilaisnainen (Meeri).

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 114.

2. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 103.

3. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 270.

Miehen Turunen kuvaa joko 1) nuorena huolettomana ja remuisana juomarina tai ujona, sympaattisena ja oikeudentuntoisena (Imppa), 2) vanhana jutun-kertojana (Elias) tai jurona työnraatajana (Viljo) sekä 3) kaupunkilaisena vouhottajana. Kirjailija kuvaa eniten miehiä; naisista hän valottaa ainoas-taan Oinosen Kyllikin sielunelämää. Lapsia Turunen kuvaa vähän, vain Oinosen Heinon kuvaus on tarkkaa.

Turunen ihannoi työtä: jo pikkupoikana ylpeiltiin sillä, kun oli jaksettu olla isän ja isonveljen kanssa savotalla. ¹ Niinpä maaltamuuttajalle työ mer-kitsee velvollisuutta, suorastaan elinehtoa, joka vaatii ahkeruutta. Velvolli-suudentunto joutui kaupungissa usein kovalle koetukselle. Turunen palaa Heinon muodossa tavan takaa vapaa-aikaan.

"Onko niin, ettei me kumpikaan ymmärretä näitä nykyajan meininkejä, koska me on vietetty nuoruutemme kovan työn eikä lorvimisen hengessä Meidän talonpoikaiseen päähämme ei mahdu, että tietyssä systeemissä veltto ihminen on vallanpitäjien kannalta arvokkaampi kuin sellai-nen, jolla on kunnianhimoa, joka haluaa tehdä työtä ja yrittää." ²

Entiselle pientilan isännälle tai emännälle palkkatyöhön sopeutuminen on vai-keampaa kuin maalta nuorena lähteneille. Kun vuosikaudet on tehty omaa työtä, ei asettuminen palkkatyöhön ja sarjatuotantoon tahdo sosiaalisena prosessina luonnistua, vaikka se koetaankin välttämättömyytenä ja vaikka työ sujuu sän-tillisesti. ³

"- - - joutu kaupungissa häkkiin kun joku luontokappale. Niin että semmossii ne on nämä meidän miehet kun niiltä vietiin väkisin nii-hen pellot ja pantiin elämä sekasi." ⁴

Turunen hymähtää myös elämäntavat muuttaneille vanhoille, maalta muuttaneille pieneläjille: ihmiset riehaantuvat kaupungissa, hyppivät tansseissa, käyttävät alkoholia, pitävät irrallisia suhteita lähes luonnollisina - ja kärsivät.

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 88.
2. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 175.
3. Pirkkoliisa Ahponen ja Marja Järvelä, Maalta kaupunkiin, pientilalta teh-taaseen, Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. Juva 1983, s. 269.
4. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 125.

Karjalainen tanssi Kivenpyörittäjän kylässä symbolisoi nykytilaa maaseudulla: vain vanhuutta, sairautta, itsemurhia, jatkuvaa muuttamista ja lohdutonta ikävää takaisin maaseudulle. Maalta muuttoon kuuluu Turusella läheisesti syyllisyys. Vanhemmat kertasivat yö toisensa jälkeen epäonnistumisensa syitä: koti, jonka he olivat lapsilleen kyyenneet järjestämään, oli jäänyt pelkiksi seiniksi, "jotka nekin olivat nyt lahoamassa ikäänkuin kiusallisen selvänä merkinä heidän kertakaikkisesta epäonnistumisestaan".¹ Lapset taas kokivat arvostaneensa liian vähän vanhempiensa työtä. Oli raskasta seurata maaseudun autioitumista ja vanhempien elämänilon sammumista. Syyllisyyden tunne piirtyy vahvana Turusen henkilöissä: "Meidän vanhempamme tekivät 30 vuotta raskasta työtä yötä päivää, pyhät arjet ja nyt heitä sanotaan edistyksen jarruiksi. Nuoria pidetään uudenaikaisina, edistyksellisinä. Työn sankareita olivat meidän vanhempamme. Ehkä rinta rinnan käyneet tai toisiaan seuranneet tekniikan kehittyminen, kaupungistuminen ja kaiken politisoituminen tuntuvat meitä vastenmielisiltä, koska me vaistoamme niiden kuuluvan armottomaan, taakseen katsomattomaan kehityksen suuntaan. Emme iloitse kehityksestä, niinkuin muut, vaan odotamme sitä alistuneina. Ihmisyksilö tietää kuolevansa, ihmiskunta ei.

Maatalouspolitiikka ja sen tekemät ratkaisutkaan eivät saa teoksissa kiitosta. "

"Meistä on niin hirveen mukavoo tämä homma. On niihen konevirmoin ja apupaskatehtaihennii saatava rahhoo, entä millä ne meijeripolokset eläsi jos myö ei laitettas maitoo vaikka pienellä tappiolla."³

Maalle jäänyt ei tiennyt poliittisista ratkaisuista, aavisti vain toisten kuvaamana kaupunkien vaurauden ja liike-elämän, joka oli lisännyt muuttoliikettä. Maalle jäänyt (Eljas, Alma) tunsii ikävää, koki tulleensa hylätyksi ja ihmetteli asioiden saamaa käännettä. Joissakin sentään eli vielä hurja toivo kylän elpymisestä ja lasten paluusta kotipaikalle.

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 345.
2. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 176 - 177.
3. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 114.

"Tulisivat Timo ja Kauko pihhaan, rakentasivat aatriumin siihen entisen talon särveen. Kaks nuorta miestä tekis ylitöinään eto tilan hommahyöläät, ja niihen eukot hoitas karjan. Sehän se olis ihhaanteellista elämää. Ei ne nykyjään oo enää sinne etelään mänösillään, moni ihan noheva nuori kuulus tulevan kotiseuvulle olemaan kuhan vaan olis hommii. Meijänkkää Saimin kansa ei tarviis sitten lähtee vaivastalolle heti kun putovaa kihveli kynsistä, sais ies kuolla omiin murkkiin, kalatella ja likottaa lapsenlapsii vanaholla päivillään." ¹

Turunen asettaa usein vastakkain köyhät, kouluttamattomat maalaiset contra rikkaat kaupunkilaiset. Varakkuus katsotaan olevan onnellisuuden ja menestymisen ehtona:

"Ne on erikseen nämä ökytalloin penskat ja kouluja käyneet, niillä on omat osakkeet ja harrastuksia ja elämässä mutakkii kun se työnteko. Joskus tuntuu kun ne olisi paljo viisaampiakii kun nämä meijän penskat. - Niin ja paljo kommeempiakii muun hyvän lisäksi." ²

Kaupunkilaisia edustaa Meeri, Pekan vaimo, Kivenpyörittäjän kylässä. Hänkin on kotoisin maalta, mutta koska hän ymmärtää yhteiskunnan kaupungistuvan joka tapauksessa, hän on sopeutunut hyvin. Kaupungistuminen on hänen mielestään "yleiseurooppalainen, maaltapakoa on jopa Neuvostoliitossa". ³ Meeri pilkkaa Pekan ja Heinon kiihkeätä kritiikkiä kaupungistumiseen. Ehkä Turunen tällä Meerin puheenvuorolla tasoittaa Pekan ja Heinon idealismia; se on myös kaupunkilaisen kannanotto aiheeseen teknistyminen. Vaikka Turunen yrittää tasapuolisesti ottaa huomioon niin maalla elävän kuin kaupunkilaisen mielipiteet, on hänen sympatiansa ehdottomasti pienviljelijän- muuttaneen tai maalle jääneen puolella.

"Olemme oi niin tunteellisia, oikeita Karjalan lapsia luoja suurella kämmenellä. Olemme köyhiä ja sorrettuja mutta haluamme pysyä sellaisina sillä oikea suomalainen kulttuuri on maaseutukulttuuria. Vihatkaamme olojen kehittymistä ja edistymistä niin tämä ainoa oikea - " ⁴

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 324 - 325.
2. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 118.
3. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 52.
4. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 449 - 450.

"- suomalaisuus säilyy. Pois tieto, pois politiikka, pois sanomalehdet, pois televisio, eläköön primitiivinen tunne, luonnonkauneus ja humppa. Työläiset ovat laiskaa roskaväkeä ja siivelläeläjiä eikä mikään työ joka ei haise paskalle, ole-oikeaa työtä. Meidän mukamme kaatuu viimeinen aito maailma ja sen jälkeen tulkoon vetypommi, sillä kansan henkinen taso on laskenut kun köyhiä sydänvikaisia pienviljelijöitä ei nähdä enää lantatunkiolla verta oksentamassa. Nyt kaikki kansa puolustamaan takametsiä ja lantaloita ja huussinalusia ja niissä sikiäviä ainoita oikeita suomalaisia, alas kaupungit ja tapainturmelus, alas sivistys, eläköön populismi. Jumalan ja Veikon nimeen, aamen ja sitaatti." ¹

---

1. Heikki Turunen, Kivenpyörittäjän kylä, s. 449 - 450.

3.4. Turusen kieli ja murre

Heikki Turusen kielen käytöstä ovat kriitiköt olleet montaa mieltä. Hänen murteen käyttönsä taitavuutta ihailtaan. Lyyrinen kuvaus onnistuu murteelakin:

"Voi sie Joensuun Elli, Karjalan voarojen musta piika. Huuva huuva sie illassain. Huuva laijunten yli ja kutu hiehosi savuksille. Mitä sie metästä vuotat kun mustilla silimilläsi niin puihen väliin katot, sudenmarjasilmäinen lehmityttöin. Minnuuko sie vuotat kuin noin kauloa taivutat ja heliällä eänellä lauloa hyrräilet? Vuotappa vaapukkain, malta sie miun mustatukkain. Anna kun mie sinnu metän peitosta salloo katon. Lähet sie miun mukkaan, moakunnan tumma neiti? Hyvvää huolta mie siusta pien. Voipullaa ja marjakakkuja syötän ja kannan keltasta rieskamaitoo tuohilipposesa poutailtana siun juuvaksesi. Voi, souvettas soareen selekiin taakse ja oltais siellä elokuun tuulasöihin asti. Angervoin kukkavahti mejän yli kuuhuu ja laädöilta nousee kuminan kuuma maku, kulleroiden kultapallot nuujuu." ¹

Toisaalta taas kieltä pidetään vaikealukuisena pitkien ja monimutkaisten virkkeiden takia. Ilmaisuu hidastuu ja tuntuu monin paikoin liian yksityiskohtaiselta:

"Viljo ja Kyllikki Oinosen muuttaessa viiden lapsensa kanssa vuokramökiltä hävityn sodan seurauksena uuden itärajan taakse jääneistä pitäjistä kantamaahan tulleiden siirtolaisten, perheellisten maattomien sotainvalidien, rintamamiesten, sotaleskien ja -orpojen asuttamiseksi säädetyn maanhankintalain mukaan muodostetulle uudistilalleen Vornansalmen taakse oli neljäs toisen maailmansodan jälkeinen kesä alullaan." ²

Heikki Turunen hallitsee murteen käytön, ja murretta hän teoksiensa dialogeissa käyttääkin. Hänen henkilöidensä puheessa korostuu murteen verbaalinen rikkaus. Ilmaukset ovat vain monelle lukijalle vieraita ja vaikeuttavat luetun ymmärtämistä. Esittelen joitakin Turusen verbaalisia ilmauksia ja tarkastelen hänen murrettaan itämurteiden piirteiden pohjalta.

1. Heikki Turunen, Joensuun Elli, s. 169.

2. Heikki Turunen, Kolmen hevosen mies, s. 7 - 8.

Verbaalisen perinteen lajeja (mm. huudahduksia, sanontoja, vertauksia)

No voi kiisun kantapeä. KHM, 13.

Voi täytisen peäluu. KHM, 13. / Voe täätisen peäluu. JF, 328.

Voi veikkoset henget. H, 128.

Voi kiisun kantapeä kuitenni kun se on pikkunen. PHH, 84.

Voi hyvä isä, anna siihen lisä niin tulloo koko isä. H, 44.

Voe kehno. JE, 117.

Fi haittoo, sano Hurskainen helvetissä. KHM, 295.

Elä kehu anna rahana. KHM, 306.

Elä luule luuta lihaksi. KHM, 305.

Jott ei tule ihan vinksin vonksin kun mustilaisten mökki. PHH, 70.

Nytpä on nehi pöminät pietty sano piika kun vannaan pieras. H, 19.

Vuotahhan sano Kärkkäinen pirulle. H, 22.

Luoja tietää vaan ei sano. H, 23.

Puhu pukille senhi huulenheiluttaja, piruvie. H, 45.

Sydän kintaanpeukalossa. H, 57.

Kiitoksii niin paljo jottei varmasti lopu kesken. H, 78.

Mäne ja mäkätä mennessäsi. H, 92.

Ka mikäpäs se nyt pahan tappas. H, 98.

Toljottaa niinkun lehmä uutta porttii. H, 121.

Rehellinen ja suora se on mies niinkun Pielisen honka. H, 365.

Saatana mikä eliaan pouta, isä rupesi tuskailemaan. JE, 74.

Vaen varmaan. S, 108.

Veit multa ihan jalat suusta. KPK, 113.

Kotvan päivä närettä kiertää ennekun mie opettelen ruotsia. KPK, 362.

Senko ilimasen kummasta - - -. H, 130.

Hupeli = H, Kolmen hevosen mies = KHM, Punahongan hehku = PHH,
Kivenpyörittäjän kylä = KPK, Simpauttaja = S, Joensuun Elli = JF.

Itämurteiden (tarkemmin savolaismurteiden) piirteitä:

1. Konsonanttien yleisgeminaatio

On niissä paljo sammaa näkköö. JE, 206.

Tuota...no otahan poikkeen, ota, ja pistä sekkaan, elä vilikase vähyyttä.
PHH, 27.

Leirialuveella hirveesti immeesiä nauramassa kun akkain pittää
maitoja ajjaa. JE, 202.

2. Imperatiivityyppi: antoa, antooten

Ottooten ottooten, elekee ujostella. PHH, 140.

Kahtootenpas mitä se isä ja Einari-setä ovat saanu toas aikaan. PHH, 103.

No ostooten sitteen emännälle panmunalunen. H, 161.

Jakkooten halavatut...minusta nähe...H, 161.

3. Diftonginreduointi: eissä, reissä, outtaa t. uottaa

Koappas Viljo Tsutsuselle kaljoo. PHH, 101.

Soapihan se näin pienellä poejankyörällä... PHH, 347.

Voe täätisen peäluu. Vae Ierikan kansa se on se ukko juuva ruijanna. No
välleen on imassu kehno peäsä täyteen, Aune nauroi. JE, 328.

Merreen arveli työntyy peä eillä, - - -. KPK, 123.

4. Painottoman tavun i-loppuisen diftongin jälkikomponentti ei ole

hävinnyt jäljettämiin: punainen, hevoinen, taloi

Paulan kansa on poikaisen hyvä opetella. JE, 66.

5. Loppu-i:n kato: ves, tul

Elä...elä.kuule ies...nyt pie jo suus kiini! PHH, 32.

Kun kerran läks siitä Viljosta puhheeks - - -. PHH, 25.

Lupasit siks jotta tekis kesän ahkerammin työtä. PHH, 393.

Niin ja se lapsjuttu - - -. PHH, 382.

6. Loppu-k:n saattaa kuulla: anak, ei tulek
Turusella ei esimerkkejä.

7. Kaikkiin, lehmiin, lähtiissä, ie = ii

Näihin seiniin sisällä se on se rosvo eikä missää muuvalla. PHH, 257.

- - -, eikä ihan sottiiin jäläkeen niinkun toiset. PHH, 222.

- - - tuonne kylille nuoriiin sekkaan. PHH, 76.

8. Soaha t. suaha, seähä t. jiähä

Ennen muuta voatetta vähennän. H, 309.

Jeävasu putosi kaivoon - - -. JE, 100.

Mänet vielä sille itelleen hoastammaan. S, 79.

9. Välivokaaliset muodot: juluma, silimä, vanaha

Kolomasti viikkoon kuulu rahtaavan humppailtoloissa, - - -. KPK, 123.

Jos lienen joskus lävväyttännä niin ite oot ensin tullu silimille kun syö-
jätär. PHH, 398.

Myö piettiin Ryynäsen Hilippaa vanahanaekasena miehenä vaen se kuuluu ihan
vakavasti harkihtevan sähkönottamista. S, 96.

10. ia:n, iä:n ja ua:n asemesta ii, uu, yy

Ensinnää se on Jousimäki ollunna Paulan pihassa ja Veiijo oli saanu siitä
vihii. Ja sitten siinä oli ollu kaiken maaliman akkain alushousuu ja Hil-
jasen-Martin lippahattuu. JE, 329.

No nyt ne kantaa sitä yhtä sankarrii, - - -. JE, 329.

Se kyllä olis vähän kiellettyy. S, 54.

11. d = j, h, v, g, t.

Minä tiijän niihen elämästä kaikki. KPK, 118.

Kuulehan nyt syyänystävä. KPK, 122.

Kato nämä on just niitä kurjimpia nämä pikkutilalliset ja soänkäyneet miehet. Soyän pirutkohan niillä vielä kukkuu mielessä, mutta pahhoo ihan tekköö katella. KPK, 122.

Pankoo se rätio pienemmälle, äiti sanoi tilaltaan huoneesta. JE, 193.

12. ts = ht, t, h

Kätöhan kun minun penskain aviölämä on männynä ihan sekasi. KPK, 119.

Ne oli Juulian kansa metässä. S, 79.

Kait täällä mehässä saapi haista vaikka varpaanvälille. S, 293.

Lähetään jonain pyhänä mehtän ja käyvvään uimassa niinhän? S, 81.

13. Itäsuomalaiset ilmaisut

- - -, että tuo poika välleen [pian] kivvee lostikaksi. KPK, 36.

Käytätkös sinä viinaa tapasinkaan [lainkaan] ? KPK, 40.

- - - vaikka ovat monta vuotta salloo yksissä völökkäätynnä [kulkeneet] hän huusi. KPK, 64.

- - - ihan vyötä soleta [jatkuvasti]. KPK, 119. *Lehti? nopeasti?*

Ja loppus kapelo enneerkiasta [puute energiasta] . KPK, 304.

Ja lupsakka yöhän tuo onhi pataroiija [kulkea, kävellä] . KPK, 316.

Minun parraat pattiinit, niin livakat ruippailla [kulkea, kävellä] rai-tilla. KPK, 322.

- - -, mitä suomee se on tämä tämmönen lottuuttaminen [leveästi puhuminen] - - KPK, 398.

Nyt tuli jollekin hapraat lähöt [nopeat lähdöt] , Ville sanoi - - -. S, 178.

Minähän tuota lienen ensimmäesenä peälle terhentämässä [tulemassa] . S, 196.

Ei taija täälläkään liikaa nuita vieraita puljaantuu [käydä] , se nauroi. S, 19

Ei yhtään hurpoo kellää. [älyä kenelläkään] . JE, 207.

Ka paha elämähän tuo yhen äkin tuli [huono olo yhtäkkiä] , Aune sanoi hiljaa. JE, 327.

Mahtaa niistä tulla tolokun peijaiset [hyvät juhlat] . JE, 340.

Sergei kävi jalansyten [jalkaisin] tahtomassa hautajaisiin - - -. JE, 340.

Eikö se ala tulla jo hautaisiin pattiitummaan [valmistautumaan] , huusi äiti rapulta. JE, 344.

Äijän [hyvin] osovaa olla nätti paikka. KHM, 46.

Tullappa mies hyötähyviään [vapaaehtoisesti] korpeen ja alottoo koko elämän niinkun alusta, niinkun mittää ei ois ollu ennen. KHM, 55.

Sen ulupalla [jonkin syyn tai perusteen nojalla] sinä et soa minnuu maksamaan ylihintoo vanahasta hevosesta. KHM, 220.

Muuta sinä meille oteri [heti] asumaan, niin oot teällä ainaa valamiina. PHH,7

No, vieläkö se siinä äimäilöö [aikailee, jahkailee]. PHH, 161.

Ammotikka [saati] jos on vielä tehtävä ne pellot itse. H, 131.

Rumenemmaan päin tuota jo lietännöön [lienee] näillä kymmenillä. H, 190.

Annappas Kyllikki nyt ihan: toenperrään [todella] Viljon yritte. H, 192.

Ruuvastahan se tulloo enstuimaan [ensimmäiseksi] kapelo isolle perheelle. H,24

Sinnehän se Kyllikki oli pyrkypeäsyjjään [halukkaasti] vaan minä sanon jotta ei puhettakkaa. H, 293.

Vae sano niin emmuuttomasti [jyrkästi] . S, 16.

Hyvä kun saa yks mies saappaat likaseksi eto [moisilla, vähäpätöisillä] pelloilla, se sanoi. S, 16.

14. a) pojasta tai miehestä käytetyt ilmaisut:

poejankelekkura JE 18, junttaspulikka JE 206, retale JE 207, ukonjura JE 102, pulliturpajätkä KPK 284, rasvanyrkki KPK 322, poejanmoukarri KPK 325, poejankehno KPK 332, velihoopo JE 294, rupuliukko H 222, poejanhootomi KPK 284,

maatiaisnullikka S 289, jäkälä KPK 293, kylmäpersejätkä JE 129, joarikka KPK 121, Miettisen junttaspulikka S 86, maalaisjulli ja kuikkaneva S 115, joarikka, hiljanen ja ujo häppiimää S 159, poejan mooses PHH 84, kelepo kyörä PHH 84, vänkylä KPK 121, jäpäkyörä KPK 126, velipojan örvelö PHH 163, pullopersesika H 120.

b) tytöstä tai naisesta käytetyt ilmaisut:

korvenämmä KPK 114, kuntaämmä KPK 117, näkysä akka KPK 120, ämmäntunkio KPK 124, Kertun hulumi KPK 283, naisenlotku KPK 284, naisenkutale KPK 294, akankutale KPK 326, rupukka S 201, akanpiru ja ämmäntuppelo S 205, elliitti-ämmäin törkyturpa JE 343, Erosen Lienan ullake PHH 30, ämmänturvakko JE 258, rollicka H 121, akankuva JE 207.

1. Lauri Kettunen, Suomen murteet, murrekartasto. Helsinki 1981.
2. Aimo Turunen, Pohjois-Karjalan murreopas. Helsinki 1956.

4. YHTEENVETO

Tutkielmassani olen tarkastellut Heikki Turusen koko tuotantoa regionalismin kautta. Olen pyrkinyt selvittämään, täyttävätkö Turusen teokset ne regionalismin kriteerit, jotka Henry James on maininnut. Koko tuotantohan käsittelee pohjoiskarjalaisen - tarkemmin yläkarjalaisen - kylän elämää. Päähenkilöt ovat aina pienviljelijöitä, jotka raivaavat maanhankintalain mahdollistaman suotilan, kasvattavat siinä sivussa suurperheen, joutuvat mukaan 1960-luvun muuttovirtaan ja kokevat muuttajan vaikeudet. Olen pyrkinyt paikallisvärityksessä valottamaan niitä yhteiskunnallisia toimenpiteitä ja tapahtumia, jotka olivat 1950- ja 1960-luvuilla maaseudun kannalta merkittäviä. Lähteenä käytin Turusen teosten lisäksi yhteiskunnallista kirjallisuutta.

Kaikissa 1970-lukua kuvaavissa teoksissa (Kivenpyörittäjän kylä, Simpauttaja ja Joensuun Elli) on hallitsevana juurettomuuden, turhautuneisuuden ja pettyneisyyden tunne. Syynä näihin pidetään urbanisoitumista ja maaseudun autioitumista. Taustaa näille 70-luvun tapahtumille saamme trilogiasta Hupeli - Kolmen hevosen mies - Punahongan hehku. Näin jälkeempäin teoksia tarkastellessa teema on aukoton: maaltamuuttajan koko kuva syistä seurauksiin. Verrattaessa tapahtumia yhteiskunnallisen kirjallisuuden antamaan kuvaan, ne vaikuttavat relevanteilta. Paikallisvärityksen kriteerin voidaan siis katsoa olevan täytetty.

70-lukua kuvaavissa romaaneissaan Turunen valottaa sekä elämisen muodon ihanteet että realiteetit maaseutukulttuurin ja kaupunkilaiskulttuurin näkökulmasta. Populaarikulttuuri ja massakulttuuri idoleineen ja malleineen aina kielestä pukeutumiseen ovat kylän naisten ja nuorison mielessä: kaupunkilaisuudesta on tehty mystinen, kiihottava elämänmuoto. Toisaalta mystisyys kuuluu regionalismin ja "heimatdichtungin" perinteeseen. Nämä elämisen mallit Turunen on pannut kohtaamaan, aina kun kyläyhteisö kokoontuu yhteisiin tilaisuuksiin.

Läsnä on sekä kylään jääneitä että sieltä pois muuttaneita. Mukaan mahtuu myös paljasjalkaisia kaupunkilaisia. Sekä maalta muuttaneella että sinne jääneellä on omat illuusionsa: hyvä on siellä missä ei olla. Alma Kivenpyörittäjän kylässä ihailee kaupunkilaisuutta ja kaupunkilaistunutta Linnearia ja haluaa muuttaa hänkin kaupunkiin; Pekka toivoo voivansa muuttaa takaisin kotikylään.

Vaikka Turusen henkilöiden elämä on usein raskasta ja perusteema surumielinen, keventää hersyvä huumori kuvausta. Huumorin avulla Turunen kuvaa henkilönsä teräviksi huomiontekijöiksi, jotka seuraavat aikaansa eivätkä ole kenen hyvänsä petettävissä. Turusen teokset ovat myös paikkaan sidottuja: hänen regionalisminsa paikkakunta on Pohjois-Karjalan pohjoisosassa. Turunen on pitäytynyt tarkasti sosiaalihistoriaan.

Voidaan katsoa, että Turusen teokset täyttävät Henry Jamesin mainitsemat regionalismin kriteerit: paikallisväriä, kieli, demokraattinen tendenssi (osittain) sekä näyttämö, henkilöt ja juoni.

LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO

A. PAINAMATTOMAT LÄHTEET

1. Laudaturtutkielmat, tutkimukset

HUHTALA, LIISI: Kalle Päätalon Koillismaa-sarjan tarkastelua. Turun Yliopiston kotimaisen kirjallisuuden laitos. Eripainossarja nro 6/1972.

MYRSKYLÄ, PEKKA: Maassamuutto sekä Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike 1950 - 1975. Tutkimuksia nro 48. Helsinki 1978.

TAKKINEN, MARJA-LIISA: Provinsialistinen aines Faulknerin tuotannossa. Kirjallisuuden yleisen linjan pro gradu-tutkielma Jyväskylän yliopistossa 1967.

2. Sanomalehti- ja aikakauslehtiartikkelit, monisteet

BÄCKSTRÖM, LARS: Kulmakunta keskuksena. Ruotsin kirjallisuuden uusprovinsialismi. Uusi Suomi 5.11.1960.

Joensuun Asutuspiirin antamat tiedot vuodelta 1969. Moniste.

KIRKINEN, HEIKKI: Karjalaisen kulttuurin tulevaisuus. Kanava nro 3/1983.

LAITINEN, KAI: Sata vuotta kansalliskirjallisuutta. Aika 1970.

OJALA, AATOS: Maakunta muusana. Keskisuomalainen 4.5. ja 5.5.1965.

PENTTILÄ, AARNE: Mitä tarkoitetaan tai on tarkoitettu kansalliskirjallisuudella? Valvoja 88/1968.

Jouko Puhakan haastattelu. Karjalan Maa 4.5.1982.

SARIOLA, MAURI: Kirja-arvostelu. Uusi Suomi 17.12.1972.

SIHVO, HANNES: Kirja-arvostelu. Karjalainen 23.10.1977.

TURUNEN, HEIKKI: Erään kirjailijan tie. Omaelämäkerrallinen moniste. 1978.

VAARI, KAUKO: Miten teokseni ovat syntyneet. Kirjailija Jouko Puhakan haastattelu. Nauhoittanut Kauko Vaari helmikuussa 1972.

VARJO, UUNO: Siirtolaisuus aluepoliittisena ongelmana. Kanava 1973.

B. PAINETUT LÄHTEET

Kirjallisuus

AHPONEN, PIRKKOLIISA ja JÄRVELÄ, MARJA: Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. Juva 1983.

ANGOFF, ALLAN (Ed. by): American writing today. New York 1957.

ARONSON, STINA: Taivaan tällä puolen.

BECKSON, KARL and BETTMAN, OTTO L: Our Literary Heritage. A Pictorial History of the Writer in America. New York 1956.

Englantilais-suomalainen suursanakirja. Porvoo 1973.

GEISMAR, MAXWELL: The last of the provincials. The American novel, 1915 - 1925. Boston 1949.

HELANDER, VOITTO (toim.): Vennamolaisuus populistisena joukkoliikkeenä. Hämeenlinna 1971.

HUHTALA, LIISI: Kuu torpparin aurinko. Torppari-aihe suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 1809 - 1918. Helsinki 1981.

HUOVINMAA, KAI (toim.): J.V. Snellman ja nykyaika. Helsinki 1981.

✕ Kansojen kirjallisuus 5 - 11. Porvoo 1976 - 1978.

KETTUNEN, LAURI: Suomen murteet. Murrekartasto. Helsinki 1981.

Kirjailijakuvia. SMMK ry 1982.

KIRKINEN, HEIKKI: Kehitysalue - kehitysmaa. Tampere 1972.

KUNITZ, STANLEY J. and HAYCRAFT, HOWARD (Ed. by): American authors
1600 - 1900. A Biographical Dictionary of American
Literature. New York 1938.

KURONEN, VILLE: Kylätön tie. Rauma 1980.

LAITINEN, KAI: Suomen kirjallisuuden historia. Keuruu 1981.

LAPPALAINEN, SEPPÖ: Ihmisen ääni. Porvoo 1978.

LIDMAN, SARA: Bära mistel. Stockholm 1960.

-Nyky-suomen sanakirja. Osa I.- R. Porvoo 1975.

PAAJANEN, MANU ja KEKKONEN, HEIKKI: Viljelijän pakkopaita. Vaasa 1972.

Suomen Asetuskokoelma. 1944. Maanhankintalaki 396/44.

Suomen Asetuskokoelma 1945. Maanhankintalaki 396/45.

Suomen Asetuskokoelma 1969. Laki pellon käytön rajoittamisesta 216/69 ja
217/69.

Suomenmaa. Maantieteellis-yhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. Osa 6.

Oravainen-Ruokolahti. Porvoo 1967.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1978.

TOMMOLA, ESKO: Suomalaisia Ruotsissa. Helsinki 1969.

TOPELIUS, SAKARI: Maamme-kirja.

TURUNEN, AIMO: Pohjois-Karjalan murreopas. Keuruu 1956.

TURUNEN, HEIKKI: Simpauttaja. 6. painos. Porvoo 1974.

————— Joensuun Elli. Porvoo 1974.

————— Kivenpyörittäjän kylä. Porvoo 1976.

————— Hupeli. Juva 1978.

TURUNEN, HEIKKI: Kolmen hevosen mies. 2. painos. Juva 1981.

————— Punahongan hehku. Juva 1982.

VAN DOREN, CARL: The American Novel. 1789 - 1939. New York 1940.

VIITA, PENTTI: Maatalouspolitiikka 1970-luvun Suomessa. Helsinki 1969.

TAURIAINEN, JUHANI ja KOIVULA, SAMULI: Maaseudun väestökatoalueiden olot
ja ongelmat. Sarja B. Nro 9. Helsinki 1973.

Pohjois-Karjalan kehitysnäkymät. Osa I. julk. Pohjois-Karjalan läänin-
hallitus. Joensuu 1973.